

AR

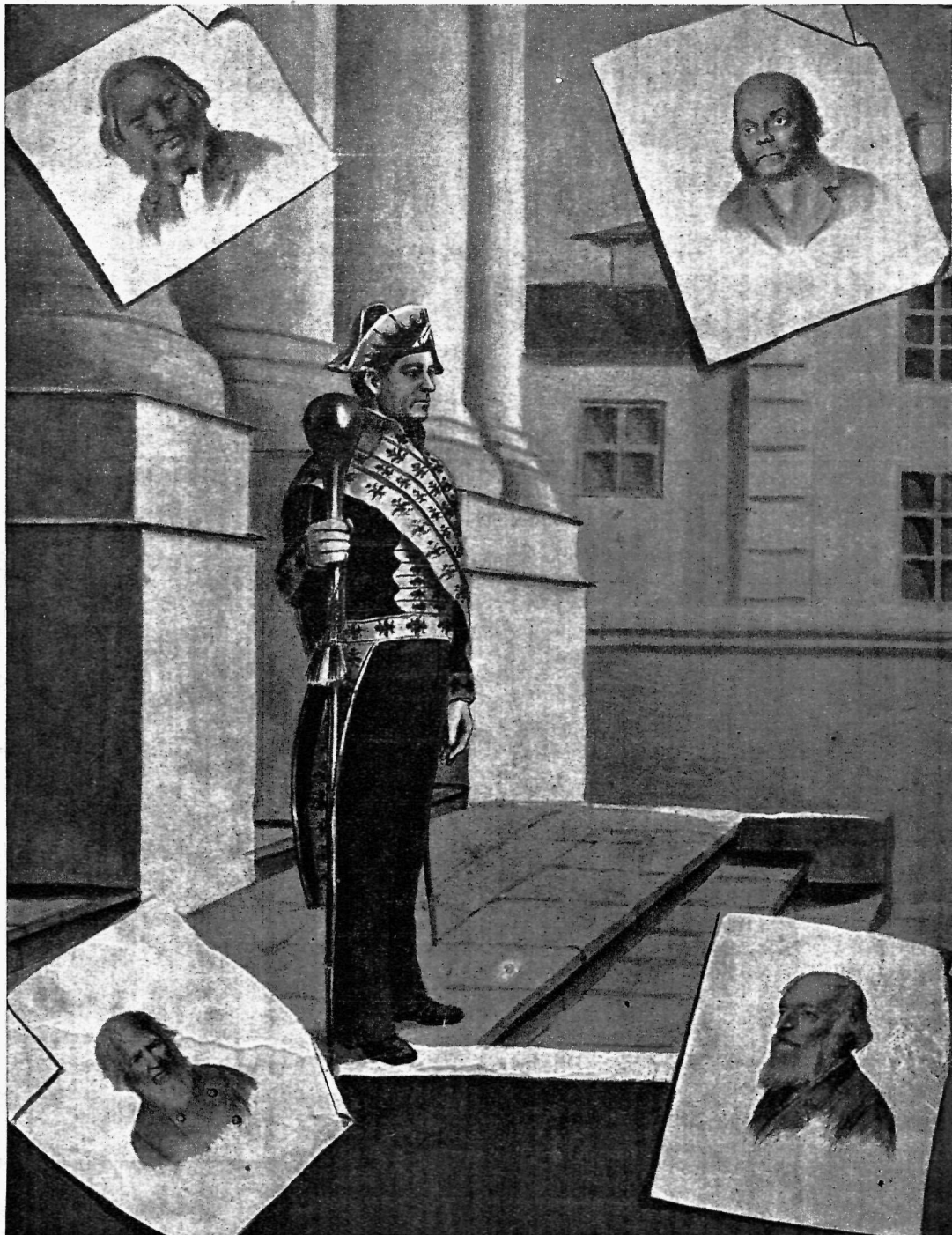
Fr. W. Kantschewski
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

SP,
7644

ODAMEES

Nr. 9 (13) NOVEMBER 1923

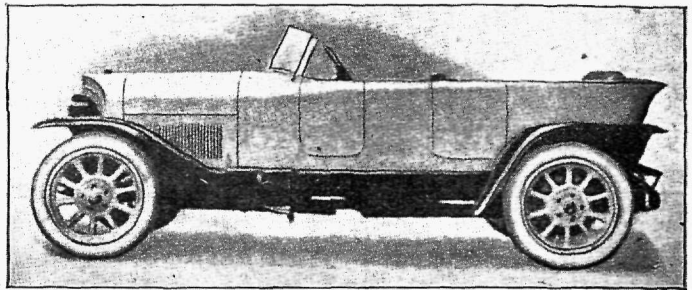
II AASTAKÄIK

Tartu ülikooli teendrid 40 aastat tagasi

„FIAT“ luksus-autod

15/20 ja 20/30 H. P.

Kõik, mis moodne tehnika auto konstruktsiooni ja välise ilu alal pakkuda suudab, on kehastatud nendes paremates itaalia modellides. Lähemad teated ja hinnakirjad saadab

Ainuesitaja Eestis

HANS WINNAL, TALLINNAS

S.-Tatari tän. 1

Kõnetr. 3-42 ja 3-72

„Odamees“ nr. 9 (13) sisu

Baltiski. J. Ernits (7 pildiga)

Saaremaa muinasajast. H. Moora (11 pildiga)

Tartu 40 aastat tagasi. Kolmas seeria (3 pildiga)

Äripäev. Pildikesed Paunverest. Oskar Luts (3 pildiga)

Pääta ratsanik. Mayne Reid'i romaan. Järg

Püha Venemaa. Gustave Doré. Seitsmes järg (3 pildiga)

Meie Ingejatele

Ülesanded

Kirjavastused

Toimetusele saadetud kirjandus

Pääle selle pildid: Rahutused Rheinimaal. — Bonar Law † — Haige diktaator. — Haruldane päevapilt jne.

Et „Odamees“ nr. 8 (12) talitusest otsas, siis palume oma agentuuridel müümata jäänd eksempl. tähendatud numbrist meile tagasi saata, et võiksime paljuid rahuldumata jäänd tellimusi täita.

TALITUS

Graafilise-kunsti asutus

(ja kirjastus)

H. Laakmann, Tartus

asut. 1837. a.,

mis kõige moodsamate masinate ja aparaatidega uuema aja saavutuste alal varustatud on, jaguneb järgmistesse

spetsiaal-osakondadesse:

Raamatutrükikoda

valmistab kõiki trükiteid, nagu raamatuid, vähemaid brošüüre, ilustatud kuulutusi liht- ja värvitrükis.

Kivitrükikoda

valmistab etikette, plakaate, kunstliselt valmistatud maitserikkaid ümbrikuid igasuguse sissepakkimise alal.

Tsinkograafia

valmistab võistlemata häduses kõiksuguseid klisheesid nii liht- kui ka kõige peenemaid autotüüpsid ühe- kui ka mitmevärviliseks trükiks.

Kõitekoda

valmistab hulgaviisi kooli-, raamatukogu-, kontori-, pangaja ilukõiteid, aadressi mappisid j. n. e.

Lineerimisosakond

valmistab kõiki lineerimistöid lihtsates koolikaustikutes või kõige peenemaiselises tabelites.

Et iga osakonda nüüd esimese klassi välismaa spetsialistid juhatavad, pakub firma tõesti laitmatuid ja kunstimaitselisi töid parajate hindadega.

RAAMAT ON KAUNIM JÕULUKINGITUS

Rõõmustage lapsi neile häid lasteraamatuid kinkides

„ODAMEES“ SOOVITAB:

J. Kuulberg: **Laste sõber.** Aabits ja alglugemik. Ühtlasi ka kõige kaunim lasteraamat, mis ilustatud rohkete piltidega, nendest mitukümmend neljavärvilises kivitrükis (R. Kiviti joonistused). 136 lk. Hind 120.—

A. Kivikas: **Nõuandja.** Muinasjutt A. Roosilehti piltidega. Trükitud Berliinis. Hind 60.—

A. Kivikas: **Lumimemm.** A. Roosilehti piltidega. Trükitud Berliinis. Hind 60.—

K. A. Hindrey: **Loomade mäss.** Lastejutt värsides. Piltidega. Hind 75.—

Kullaketrajad. Eesti muinasjutt. A. Roosilehti piltidega. Hind 75.—

Kuida seitse rätseppa türgi sõtta läks. Muinasjutt K. A. Hindrey piltidega. Hind 15.—

Põhjakaru. Piltidega. Hind 10.—

Sõnakuulmata Zeppelin. Hind 12.—

..... Saada igast raamatukauplusest

Käesolevaks õppeaastaks soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidelle I

Š. V. Mikkelsaar. Hind 60.—

Geomeetria algkoolidelle II

Š. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle III

Š. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidelle IV

Š. V. Mikkelsaar. Hind 160.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. 45.—

Ülesannete kõgu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“ juure. J. Koppel. Hind 200.—

Eesti keele grammatika I

Sõnade muutmine. Prof. J. Jõgever. Hind 60.—

Eesti keele grammatika II

Muutlõpud. Prof. J. Jõgever. H. 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks. Prof. J. Jõgever. Hind 75.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. I. Lugemik. E. Kikas. H. 80.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. II. Grammatika E. Kikas. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidelle. III. Sõnastik. E. Kikas. Hind 40.—

Little Lord Fauntleroy

Š. H. Burnett. Piltidega ja inglise-eesti sõnastikuga. Hind 145.—

Eesti uuem ilukirjandus

Šr. Tuglas. Hind 75.—, 60.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. A. Oras. Esteetika õpiraamat. Hind 160.—

Eksperimentaalne pedagoogika

Dr. W. A. Lay. Tõlk. A. Kaort. Ilmub käesoleval sügisel.

Bioloogia. M. Univer. Hind 75.—

Keelelised harjutused. Šr. Puusepp. H. 100.—

Laste sõber

J. Kuulberg. Raabits ja lugemik. Nelja-värviliste kiviirüki piltidega. Hind 120.—

Vana Idamaa

M. Aul. Ajaloo krestomaatia.

Paeseina profiil Martsal

Põhja-Eesti paekalda geol. ülevaade. Dr. H. Bekker. Hind 15.—

Pühajärve ümbruse taimeühingud

Dr. H. Bekker. Hind 5.—

Järve taimed.

Piltidega. Dr. A. Audova. H. 30.—

Kogu eeskujulisi koolimajade põhikavandeid

A. Marfeldt. Trükit Berliinis. Hind 100.—

Pääladu Tartus — Promenaad 7-a, tel. 67, postkast 51. ■ Rakvere esitus — J. Sarapi rmkpl. Pikk t. 11

Koolidelle ja kooliõpetajaile hinnaalandus

„Odamehe“ tellimishind on nüüdsest pääle

$\frac{1}{1}$ aastas (12 nrt) — 400 marka

$\frac{3}{4}$ „ (9 „) — 320 „

$\frac{1}{2}$ aastas (6 nrt) — 220 marka

$\frac{1}{4}$ „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A.I.S. paberil
Tartu ladu — Kүүtri tän. 5, kõnetraat 4-77

ODAMEES

Baltiski

„Odamehele“ kirjutand J. Ernits

Väike Baltiski on noorematest Eesti linnadest. Ta asub Pakri poolsaare lõuna rannal, 59° 21' põhjalaiuse ning 24° 4' 56" idapikkuse all, ja on suure Põhjasõja ajal, aastal 1718 Vene keiser Peeter I-se asutatud.

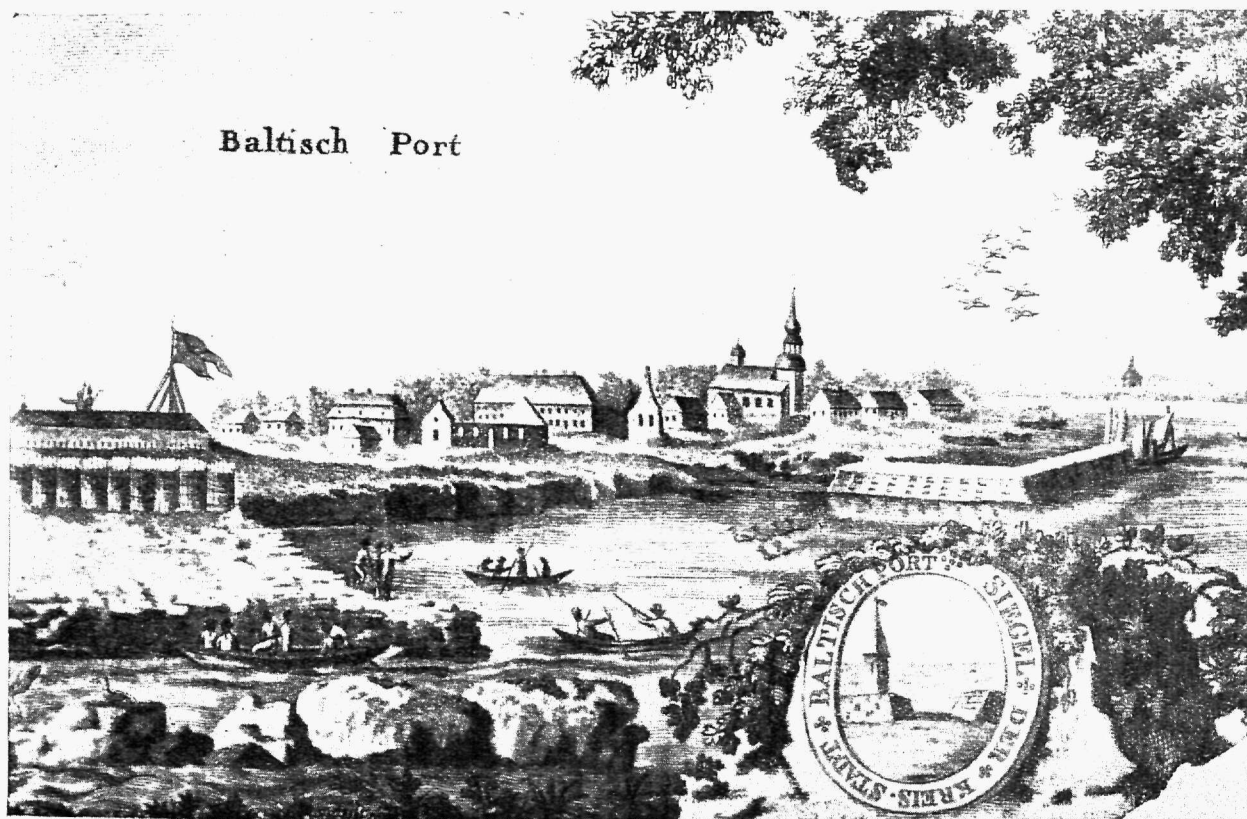
Juba vanal ajal tarvitasid Novgorodi vahet sõitvad Hansa liidu kaubalaevad sügavat ja lühikeseks ajaks kinni külmatvat Pakri laht peatuskohaks ja otsisid siin suurte tormide ajal varju. Lahe kaldad olid siis veel põlise metsa all ja elanikke leidus ümbruses vähe. Lahes asuvad Suur- ja Väike-Pakri (Rog-ö) saared olid sel ajal Padise kloostri omandus, mis ise merest versta kuus eemal samanimelise jõe ääres asus ja tähtsamaks kaubavahetus-punktiks oli; mungad tegid läbisõitvate kaubalaevadega laialdast äri, saates siit nahku, mett ja linu välja ja tuues sisse sõjariistu, veine ning muid võõramaa saadusi.

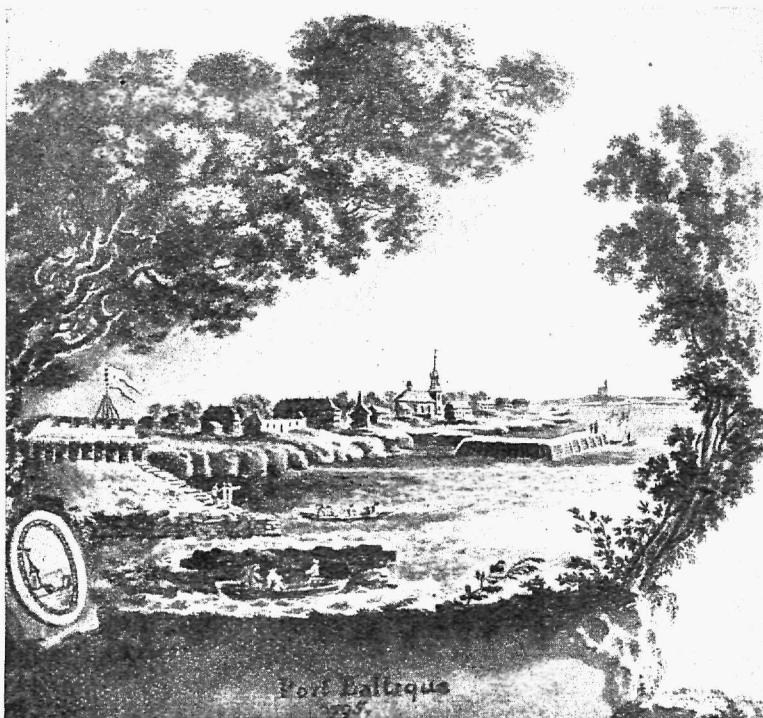
Kui 1561 Eestimaa Rootsi valitsuse alla sai, ehitasid rootslased Pakri poolsaare õhtupoolsele rannale

kaubasadama ja sellele kaitseks väikse kantsi, sest meriröövlid kippusid sagedasti kaupmehi tülitama. Uut asundust kutsuti lahe ja saarte rootsikeelse nimega — Rog-ö-vieck (rukkisaare laht), millest hiljem Rogerviik tekkis. Ehituse ast on veel tänini linna lähedal näha ja kannab kohalise rahvasuus „Vana-Rootsi sadama“ nime.

Ühel ajal Läänemere ranniku valdamisega kavatsesid venelased siia kindluse ja sõjasadama asutada, et Soome lahes võimu oma käes pidada. Juba 1714 suvel valis admiraal Apraksin selle koha, sügava ja peaaegu kinni külmetamata merilahe tõttu, tulevase sõjasadama ja kindluse asemeks. 1715 vaatas Peeter ise ta üle ja leidis kohase olevat.

Uuele kindluse asukohale jäi esiotsa rootsiaegne nimi Rogerviik alles. Nagu vanuist dokumentest näha, moonutasid venelased selle nime omalaadi ümber ja kutsusid teda ka Rogoviigiks. — Rogerviigi kindlus kavatseti ehitada selleaegsete Hollandi kindluste plaani

Baltiski a. 1795

järele. Üks kants pidi mannermaale, teine üle lahe Väike-Pakri saarele saama. Maakantsi ümber taheti suur, umbes 20 sülla laiune järsu kallastega kraav, õigemini kanal, pae sisse raiuda ja selle põhi meripinnast hulga madalamaks teha, et teda veega täita. Mõlemate kindluste uuenduseks kavatseti ligi kolme versta laiuusest ja kuuteistkümnelt sülla sügavusest merilahest tugev kivitamm (muul) läbi teha, millesse kitsas avaus laevade läbisõiduks oleks jäänd.

1718 algas Rogerviigis sadama, kindluse ja muuli ehitamine. Esmalt tehti tööliste kasarmud, vangimajad, laod, sepikojad, mõned tuuleveskid, üks maja Peetri enese jaoks, püssirohu kelder ja kaevati kaevud. Hooned ehitati linnalaadi, jättes majade ridade vahele 12—20 sülla laiused sirged uulitsad. Umbes neli versta eemalle, Pakri poolsaare maanina kõrgelle merikaldalle, ehitati Pakerorti tulitorn. Selle järele algasid kindluse tööd. Tööjõuks tarvitati Tallinna garnisoni sõdureid ja vange-sunnitöölisi, — vanausulisi ja habemikke, kes Peetri uuendusi ei tunnistanud, mis eest neid karistati. Ka ümberkaudsed mõisad kohustati neist töödest osa võtma ja sellega tekkis talupoegadele, kes pika sõja läbi juba isegi kurnatud, uus lisaorjus alaliste kroonu kütide ja palgivedude näol juure. Muuli ja hoonete ehitusmaterjal saadi kindluse kraavidest väljamurtud paest, kuna palgid, latid ja haod lähematest metsadest sunniviisil võeti ja orjadest kohale veeti. Et samal ajal ka Tallinna kindlust ehitati, siis läks Eestimaa metsade hävitamine tol korral juba nii suureks, et isegi mõisnikkude maapäev selle vastu protesteeris¹⁾.

1) Veel 1912 a. näidati mulle Harju maakonnas Padis-Kloostri mõisas, mis üle kolmesaja aasta v. Rammide suguvõsa käes, hõbenupuga keppi, millega Peeter I olla mõisaomanikku löönd, sest see tõrkund kindluse jaoks palke andmast. Kui vihataju möödunud, küsind Peeter mõisnikult, mis ta enese teotuse eest tahtvat. See palund keppi, millega lüüa saand, eneselle. Peeter olnud nõus ja kinkind siis kepi mõisnikule mälestuseks.

J. E.

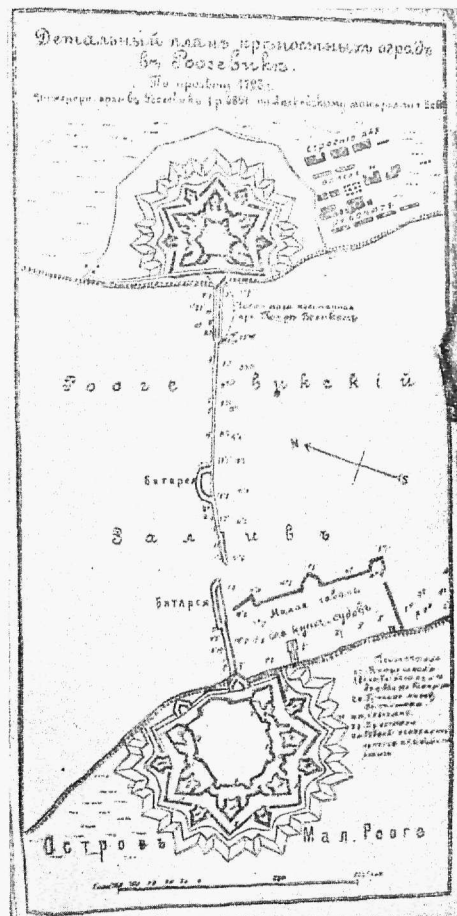
1724 olid kindluse ja muuli tööd täies hoos. Muuli oli juba 136 sülda valmis; ta oli kaks sülda lai ja üks süld üle meripinna. Kindluse kraav oli kahelküljel valmis saamas ja kolmel poolel tehti mullatöid; osa kindluse sisemisi muldvalle oli ka tehtud. Pääle Peeter I surma jäi kindluse ehitamine raha puudusel mõneks ajaks soiku ja pandi 1731 viieteistkümneks aastaks seisma. Vaheajal läks aga Vene ja Rootsi vahekord jälle teravaks ja siis ehitati kindluse kohale mere ääre ja Pakri tulitorni poole kõrgelle merikaldalle kolm patareid, igäühes kuus suurtükki, ja piirati muldvallidega.

Ehitustööde lõpetamise järel ei suutnud pooleli olev muul merilainetelle vastu panna ja hakkas vähehaaval lagunema. 1746 käis keiserinna Eliisabet Rogerviigis ja käskis muuli ning kindluse ehitamist jätkata. Selleks saadeti siia neli rügementi jalaväge, umbes 6.200 meest. Et tööjõudu veel suurendada, anti 3. augustil 1751 käsk, et kõik venemaa sunnitöölised, päle Simbiiri, Orenburi ja Astrahaani kubermangu, saadetakse Rogerviiki kroonutööle. Selle tõttu nimetatakse praegugi Baltiskit „teiseks Siberiks“. Mainitud käsu tagajärjel kuhjus Rogerviiki määratu hulk inimesi kokku. Ülemate valjuse ja hoole- tuse, puuduliku toitmise, viletsate korteri- ja sanitaar-olude tõttu muutus vangide elu siin hirmsamaks, kui päris Siberis. Nende seas lagunes haigusi laiali ja tuli ka näljasurma juhtumusi ning enesetapmisi ette. Kärude külge needitud vangid, kes meripõhja täi-

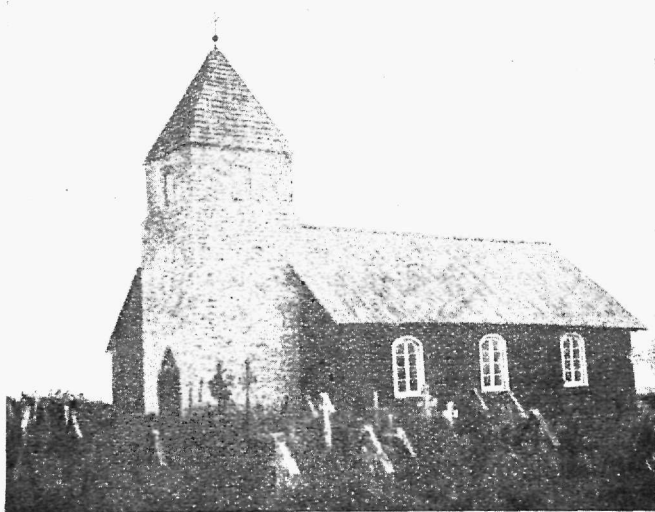
teks muulile kive vedasid, kukutasid endid kärudega merre, või tegid muul viisil enesele otsa.

1753—1756 suri 1324 vangist 1310 ära; märtsi ja aprilli kuu jook- sul a. 1758 huk- kus siin taudide ja vabasarma läbi 244 inimest. Sur- nud maeti, nagu loomad, kindluse taha metsa kruu- saküngastesse, kust veel tänini inimeste konte hulganä päeva- valgelle tuleb. Ka kuulus Balakii- rev, keda mingi süüteo eest Rog- gerviiki sunni- tööle saadeti, puhkab siin kusa- gil põõsa all.

Tööjõu kaha- nemisega jahtus kindluse ehi- tamise tuhin ja töö- liste kasarmute lähedusesse lu-

Baltiski ehituste plaan a. 1723

Kirik Parki saarel

Foto Vannas

bati ka eraisikutele elama asuda ning omale maju ehitada, millest tekkis Rogerviigi alev. Katariina II ajal, 1762, nimetati Rogerviik Baltiski-Portiks (Port Baltique) ja anti talle linna õigused. Ehitustööde järelvaatajaks määrati kaasaegne riigimees krahv München, kellele aga linna uus nimi ei meeldind ja ta tahtis teda Jekaterinenstadtiks ümber ristida, kuid see ettepanek ei leidnud valitsuse poolt kinnitamist. 1764 käis ka Katariina Baltiskit vaatamas. Pärast Münichi surma lõpetati 1768 kindluse ja muuli ehitamine hoopis ja järeljäänud vangid saadeti päris Siberi. Tol ajal olid maakindluse sisemised vallid valmis, niisama ka patareide pesad; välimine kraav oli neljal küljel valmis saamas, kuna ühel pool ainult pääl-mised mullatööd alustatud. Maa poolt oli muuli 180 ja Väike-Pakri saarelt 61 sülda merre tehtud; ta laius oli 10 sülda ja kunni 3 sülda üle veepinna. Nagu selleaegsetest Vene meriministeeriumi aruannetest näha, on terve see ehitus 495.370 rubla 61 kopikat maksma läind. Kirjeldatud seisukorras jäi siis Baltiski Vene merikindluste nimekirja.

1786 asutati Baltiski maakond, kuhu kuulus umbes praegune Lääne-Harju praostkond — Risti, Harju-Madise, Nissi, osa Keila ja Hageri kihelkonda ning lähemad saared; uus maakond oli 1305 adramaad suur ja temale allus ligi 130 mõisat, karjamõisad ühes arvatud. Nüüd oli Baltiski oma hiilguse tipul: merikindlus, sõjasadam ja maakonna linn, kus asusid ka vastavad ametkohad, nagu linnavalitsus, kool, rentei, kreiskohus, sadamavalitsus ja kindluse komandant. 1788 kinnitati praegune linnavapp — punane torniga muul ja sinine meri hõbedasel põhjal. Linnavalitsuse päalekäimisel parandati 1793 aastal tormist lõhutud sadam ja temas võis kunni 45 väiksemat kaubalaeva aset leida. Keiser Paul I ajal, 1798, kaotati kindlus ja hakati kroonuhooneid eraisikutele müüma. Oktoobris 1818 mässas merel kange torm ja purustas jälle osa sadamast, mida alles mõne aasta pärast parandama hakati. 1820 muudeti Baltiski maakond, mis enam paberil, kui tegelikult olemas oli, ja liideti Harju maakonna külge. Linn jäi aga veel iseseisvaks 1878-ni, mil Baltimail üleriiklik linnasäädus maksma hakkas ja ta õigusi kitsendas.

Pärast Krimmi sõda kavatseti kindral-insener Totlebeni ettepanekul Baltiskisse ajakohane sõjasadam ehitada; selle asja arutamine kestis aga mõnikümmend

aastat, kunni otsuselle jõuti, et Baltiski selleks ei kõlba ja uue sõjasadama asukohaks Liibavi määrati. 1869 anti endine kindlus ja selle ümberkaudne maa linnale, kes teda karjamaana kasutas. 1910 andis linn kindluse sisemised vallid, millele all ligi kaheksa tiinu maad, meriväe kadeti korpusele, kes sinna laatsareti, pesumaja ja spordiplatsi ehitas.

Baltiskis on kaks kirikut — Lutheruse ja veneusu omad. Esimene veneusu kirik ehitati siia puust 1728 aastal; praegune kivist kirik on 1787 ehitatud ja kannab püha Georgi nime. Varemalt oli Baltiski Harju-Madise kihelkonnas; hiljemalt tekkis siia lutheriusulistest abikogudus, kellele linna palvemajas jumalateenistust peeti. 1836 kinkis keiser Nikolai I sellele kogudusele 10.000 rubla, mille abil 1842 a. väike kivist kirik ehitati ja annetaja auks Nikolai kirikuks nimetati. 1874 eraldati Baltiski Madise kihelkonnast ja sai iseseisvaks koguduseks. Baltiski kiriku iseäralduseks on see, et orel on paigutatud altariaia sisse, mille tõttu teenistuse ajal kõik kirikuteenrid — õpetaja, köster ja kellamees, kes ka oreli tallaja, koguduse silma all altaris asuvad.

1875 asutati siia merikool, kus mitu tähtsat laevajuhti ja suurem osa meie meriväe ohvitseri enese eri-alghariduse on saand. — Ka meie anderikkam kujur akad. prof. Amandus Adamson on Baltiskist võrsund.

Suuri lahinguid ei ole Baltiski küll näind, nagu teised meie riigi linnad, aga väikseid sõjajuhtumusi on tal lühikese ea jooksul nii mõnigi läbielatud. Türgi sõja ajal 6. märtsil 1789 ilmus linna alla reidile kaks Rootsi sõjalaeva kapten Söderstroemi juhatusel ja saatsid umbes 50-ne meheline dessandi maale. Venelased ehmusid sellest nii, et vastupanna ei katsundki, ja kindlus langes ilma pauguta rootslaste kätte. Rootslased põletasid sõjaväe moonalaod maha, rikkusid kindluses 40 suurtükki ja viisid ligi kahetuhande sõduri varustuse ja laskemoona kaasa. Linna elanikud ja viljaaidad jäeti sel põhjusel puutumata, et linn pääle pandud sõjamaksu, 4.000 rubla tõrkumata tasus. Alles järgmisel päeval lahkusid rootslased linnast. Kindluse kapituleerimise eest anti pärast kindluse komandant de-Roberti sõjakohtu kätte.

1808 oli Baltiski lahesuus lahing vene ja inglise laevastikkude vahel, kus juures vene fregaat „Vse-

Baltiski lahe kallas

Eemal Vene sõjalaevad. X Ärauhutud vana muuli rannaäärne ots

volod“, kel 74 suurtükki pääl, Väike-Pakri saare õhtu-poolse otsa kohal kõige meeskonnaga põhja lasti, kuna suur osa vene laevu admiral Hanoikovi käsku ei kuuland ja kaugemalle lahte paku läks. Pärast seda hakkasid venelased linna ja Pakri tulitorni vahelist merikallast

kindlustama. Inglise laevad käisid suvi otsa nende töid segamas ja pommitasid mitu korda linna. Suurem jagu pomme sattus küll linna taha metsa, aga siiski said linnas mitmed majad vigastada. Ühe pommi ase on praegugi Kalki kivimaja seinas näha, kus tol ajal magistraat asus.

Jaanipäeval 1834, Krimmi sõja ajal, ilmusid Baltiski lahte Inglise sõjalaevad „Euryalus“ ja „Albou“ kapten Ramsay juhatusel ja nõudsid sadamas olevate kaubalaevade hävitamist. Linna garnison põgenes metsa ja linnapää Kalk astus inglasega läbirääkimisele, väidates, et kaubalaevad on eraisikute omandus, millel pole mingit ühist sõjaasjandusega. Viimaks loobusid inglased omast nõudmisest ja sõitsid järgmisel päeval merele. Linna nad seekord ei lasknud.

Viimase ilmasõja ajal sai Baltiski juba enam kannatada. Reidil seisis pea vahetpidamata vene sõjalaevastik ja linna enesesse mahutati aegajalt suured hulgad väge. Elanikkudelle tehti maal ja merel palju asjata kitsendusi, mis läbi linnas igasugune elu ja liikumine surmati. — 1914, kui saksa laevad merel ristlesid ja rannaäärseid linnu pommitasid, pidi 13. augustil samane saatust ka Baltiskit tabama, kuid saksa ristleja „Magdeburg“, kes seda ülesannet täitma tuli, jooksis hommikul uduse ilmaga Osmusaare juures madalikule, kus vene laevad ta pärast hävitasid.

Tsaar Nikolai II ja keiser Wilhelm II Baltiskis suvel 1912

Samal aastal 28. augustil ilmus öösel kella kahe ajal Baltiski kohale saksa merizeppelin ja loopis 18 pommi alla. Linna väiksuse tõttu juhtusid aga kõik pommid linna taha võssu; elanikud kannatada ei saand, ainult mõnel üksikul majal purunesid õhusurumisel aknaklaasid.

Kuuvalgel ööl vastu 29. oktoobrit 1915 ilmus Baltiski lahte saksa miinilaevastik ja hakkas uinuvat

Baltiski kalurite vened sõiduvalmis

Foto Vannas

linna ägedalt laskma. Hulk sõjaväelasi ja eraisikuid sai surma ja palju maju purustada. Pärast seda ehitati Pakri poolsaare kõrgelle paekaldalle mõned rannapatareid.

Enamisti kõik veneriigi valitsejad on oma külaskäiguga väikest Baltiskit austanud. Keiser Nikolai II isegi suvitas 1910 siinses lahes. 29. juunil 1912 said siin vene tsaar Nikolai II ja Saksa keiser Vilhelm II kokku. Selle tähtsa poliitilise sündmuse tõttu võis tol ajal Baltiski nime iga maa ja riigi, isegi okeani taguses ajakirjanduses leida.

*

Nüüd on Baltiski ehitamise algusest üle kaheksa aasta möödunud. 1718—1768 s. o. umbes viiskümmend aastat vaheaegadega, on teda kindluseks ja sõjasadamaks ehitatud. Viimase sajaviiekümne aasta jooksul on ta aga õige vähe suurenenud. Linna vanad elanikud räägivad, et Baltiski olla äraneetud paik, kus vanasti kepp ja piits iga hoone ülesehitand ja kus iga kivi needmisega paigale pandud, sellepärast ta ei kosuvat, ega kasvavat... Ja see näibki nagu nii olevat, sest päale paari — kolme ehituse on kõik praegused linna kivihooned Peetri ajast pärit, niisama ka mõned puumajad. Peetri tänaval on selleaegsed kaevudki alles ja elanikud kasutavad neid tänini. Linna kõrval asuv vana kindlus või „muul“, nagu baltisklased teda ise kutsuvad, on peaaegu puutumata alal hoidunud; ta sisemised muldvallid ja patareide asukohad on ilusateks muruplatsideks muutunud; välimised kraavid, mis pae sisse raiutud, on veelgi kunni 12 jalga sügavad, järskkallastega ja 10—20 sülda laiad. Neid varemeid vaadeldes tundub ülemineku aeg, kus sõjapidamine hakkab kõrgete kivimüüride tagant madalate muldvallide taha poetuma. Vana-Pakri tulitorn seisab ka omal kohal üle saja jala kõrgusel merikaldal ja täidab praegu lao aset. Uhke muuli on aga vägevad merilained hoopis ära uhtund, ainult rannaäärne ots on veel järel ja kujutab määratud muldvalli, mis trepitaoliselt suurte paekivi lahmakatega palistatud. Tüki maad kaldast eemal olev merimärk näitab veel kohta, kui kaugelle vanasti muul ulatand. Väike-Pakri saare ehitused on ajahammas täiesti maatasa teind.

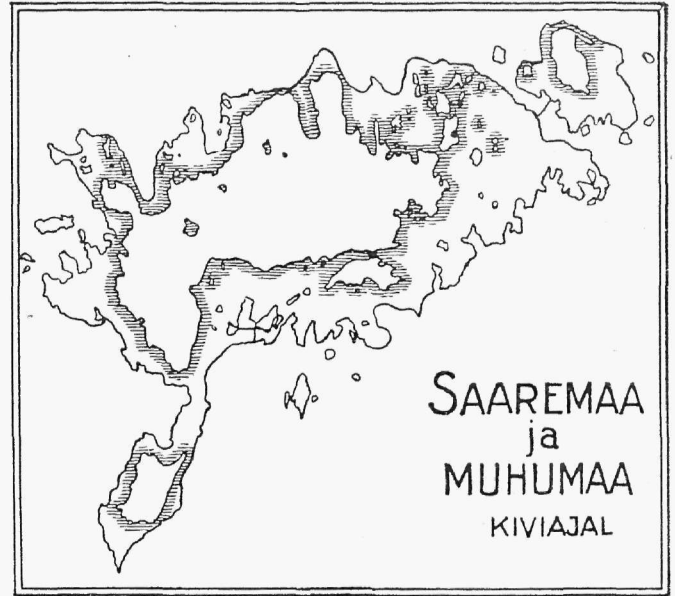
Saaremaa muinasajast

„Odamehele“ kirjutand H. Moora

Saaremaa on praegu üks kõige vasematest maa-
nurdadest Eestis, kuid ajaloolasele on see jälle
kõige huvitavam eesti maakond. Praegu on
Eestis põllumaa häädu see, mis määrab teatud maaosa
jõukuse ja hariduse. Kuid alati ei ole see olnud nõnda.
Inimese elatamistingimused on, iseäranis kui võtta arvesse
kaugemaid aegu, väga palju muutund. Kalastus ja
metsastus toitsid, aastat 4000 tagasi, peaaegu ainu-
üksi inimest. Tol kaugel ajal oli meri saarlaste
toitja ja jõukus. Veel meie ajaloolise aja algul,
1200 p. Kr., määras meri saarlaste rikkuse ja jõu.
Läänemere kaudu käis tol ajal tähtis kaubandusliiku-
mine. Siit kaudu käis Põhjamaade kaubandus ja
Bütsantsiga ühelt poolt ja praeguse Venemaa ning
sellest lõuna- ja kagupool olevate maadega (Bolgaaria,
Araabia) teiselt poolt. Ja saarlastel olles sel teel,
said siit läbikäivate rikkuste osalisteks. Suured saksa,
anglosaksi ja araabia rahaleiud Saaremaalt kõnelevad
sellest kaubandusest. Kui aga ajalooliste tingimuste
muutudes põlluharimine sai pääelatusabinõuks — jäid
saarlastel vaeseiks, sest Saaremaa pind, endine mere
põhi, on põllumaaks kõige viletsam, missugust meil
olemas Eestis.

Saaremaa on kõige suuremalt osalt tõusnud
merest ja tõuseb edasi. Kaart sellel leheküljel kujutab
Saaremaad umb. 2500 a. enne Kr. Saaremaast ja Muhust
on olemas ainult keskmine osa mõne ümbruses oleva
väiksema ja suurema saarega. Saar on m. s. ka prae-
gune Sörve. Nende saarte ümbruses oli meri madal
ja seega kalapüüdmiseks väga kohane. Tol ajal ei
tuntud veel kuski Põhja-Euroopas metalle, kõik riistad
tehti kivist, luust ja puust. Tolleaja kivi- ja luuriistu
leitakse Saaremaalt ainult kaardil ära tähendatud kui-
valt alalt. Selle lehekülje alumistel pildidel on kuju-
tatud mõned tolleaja riistad Saaremaalt — kivitav
õõnsa teraga, mida tarvitati õõnsate puuriistade tege-
miseks; samal pildil — paremal pool — on mõned
loomahamdad augud sees, mida kanti paelale aetult
helmetena kaelas. Teine kõrvalpilt kujutab üht tolleaja
ilusat n. n. venekujulist sõjakirvest.

Umbes 1800 e. Kr. hakati tarvitama juba metallist —
pronksist — riistu. Kuna aga nende riistade valmista-
miseks tarvitsimevaid metalle, vaske ja tina, meil omalt
maalt ei olnud saada ja neid mujalt tuli osta, on
pronksiaja leidude arv meil väga kasin. Siiski võrdle-
misi enam kui mujalt Eestist, on neid Saaremaalt —
jällegi seetõttu, et meri võimaldas muilt mailt saarlastele
kergemini pronksi saada kui mannermaa elanikele.
Tunnistuseks, et Saaremaal elanikke oli enam kui

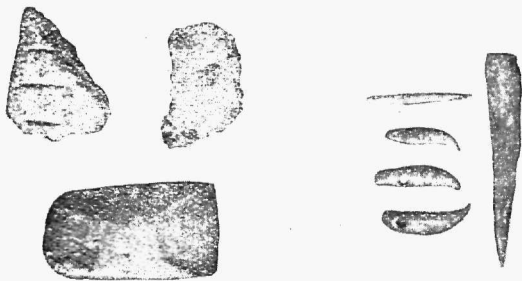

Umb. 4500 aastat tagasi olid praegusest Saaremaast merest
väljas ainult need osad, mille ümbrus joonestatud

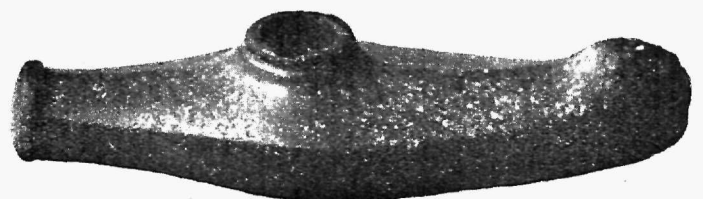
maismaal, on võrdlemisi suur pronksiaja haudade arv
Saaremaal. Keskmine pilt leheküljel 280 kujutab üht
hauda pronksiaja lõpult, umbes 500 a. e. Kr. Maa-
pinnale on tehtud paasplaatidest neljanurgeline kast
(ülesvõttel on hävind esiplaanil olev sein, parempoolne
on katki ja osalt sissepoole vajund), millesse pandi
surnu. Kast kaeti paasplaatidega ja siis kaeti kõik
raudkividega. Niisuguste kivihaudade või varedena,
nagu näeme sama lehekülje ülemisel pildil, tuntakse
nüüd neid haudu.

Järgnevalt varemalt rauaajalt, 500 a. e. Kr. —
500 a. p. Kr., millal tunti juba rauda ja valmistati
sellest kõik tööriistad ja relvad, tuntakse Saaremaal
väga vähe leide. Sel ja veel järgneval ajajärgulgi, n. n.
keskmisel rauaajal 500—800 a. p. Kr., oli Saaremaa
kehv ja nõrgalt asustatud. Seda aega võiks võrrelda
ajaloolise ajaga: põlluharimine oli arenend ja etendas
suurt osa, meie maa elanikud koondusid parema põllu-
pinnaga maakohtadesse. Saared jäid kõrvale, kuna
meri tol ajal saarlastele pakkus vähe võimalusi elatust
või koguni jõukust saada. Läänemere ei olnud tol
ajal veel ülemalkirjeldatud elavat kaubandusliikumist
Lääne ja Ida vahel. See algas alles kuulsate põhja-
maade viikingite või vikerlaste liikumisega umbes
aastal 800.

Aastast 800 p. Kr. hakkab tõusma ka Saaremaa
jõukus. Saaremaa asustus muutub tihedaks, mida

Kiviaja talv, savipoti tükiid ja loomahambaist helmet
Kihelkonnalt

N. n. venekujuline sõjakirves Jaani kihelkonnast

Pronksiaja kivivare, kõrgel järsku alla langeval Muhu põhjarannal „Pangal“

tunnistavad suured hulgid tollest ajast päritolevad mälestusmärke. Tõusvast rikkusest tunnistab suur hulk toredaid riistu, mõõku, odaotsi, ehteid, mille hulgas palju hõbedat. Võib öelda, et sel ajajärgul n. n. nooremal rauaajal, 800 kuni ajaloolise ajani 1200 p. Kr., on Saaremaa eesti kõige jõukam ja tugevam maakond. Kultuurilisest tugevusest tunnistavad selle ajatoredad leiud, millest allpool mõned esitatakse, ettevõtlikusest ja sõjalisest tugevusest kõnelevad ajaloolised teated: saarlasi tuntakse üle Eesti Tallinnamaal ja Tartumaal, neid tunnevad riiglased, rootslased ja daanlased. Nii liikuv ei olnud ükski teine eestlaste suguharu.

Sellest saarlaste suurusajast on järgi palju matusekohti üle kogu Saaremaa. Need on harilikult põldudel või karjamail ümarikud kivivared, mille alla saarlased matsid oma surnute põrmu. Üht sarnast kalmevälja kujutab selle lehekülje alumine pilt, kus hauad on nii lähestiku, et neid üksteisest ei saa eraldatagi. Kogu kalmeväli on üks kivi-rägastik, mil nüüd kasvavad kadakad. See viimane Lümanda „Kabeliväli“ on väga huvitav, kuna sellest on leitud mitmed Saaremaa kõige toredamad muinasasjad. Leheküljel 285 üleväl keskmisel pildil näeme üht säält leitud pronksist mõõgapidet. Ülemine pideme nupp kujutab kaht kukaldega kokku pandud loomapääd, mis küll tugevasti on stiliseeritud, mis aga siiski on selgesti ära tunda, eriti kui vaadata neid kõrvalt, nagu seda näha pideme kõrval oleval joonistusel. Kahelt poolt vaatavad 2 punnis silma, laia sõõrmetega nina ja lõuad — kõik avaldavad vihase mulje. Kaitseraud on ilustatud reljeefsete palmertilustustega n. n. iiri sõlmega, mis tol ajal kaunis harilik ilustus.

Paasplaatidest kirst pronksiaja hauas Kihelkonnal

ka uhkus- ja toredusasjaks. Niisuguseid on Saaremaalt leitud terve rida. Need odad ja mõõgapära, nagu ülemine pilt samal lhk., on valmistatud Ojamaal ja siit ostetud või sõjas saadud. Need asjad on toredus-

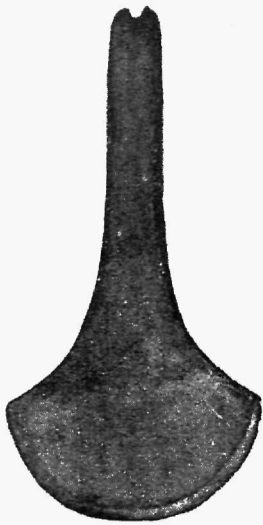
Kuulus Lümanda „Kabeliväli“, suur kalmistu nooremast rauaajast Saaremaal

Sama lehekülje paremal veerul kaks kõrvupilti kujutavad mõõgatera, mis leitud säält samast. Sellele terale on mõlemale poole sissegraveeritud ilustused ja graveeritud soontesse siis taotud sissepeen vask traat, nii et mõõga pind seega vaskjoonistuse sai. Ühel pool (parempoolne joonistus) vahelduvad ümmargused medaljongid, milles vist lendava mao kujutus, inglite ja miskisuguste sammaste kujutustega. Teisel pool (pahempoolsel) on kaks kujutust. Pideme poolt vaadates on sel rüütel kilbi ja odaga ratsa hobuse seljas ja tema pää kohal lendav ingel. Teise otsa poolt vaadates on jalamees kilbi ja mõõgaga ja tema pää kohal tuld purskav lendava mao pää.

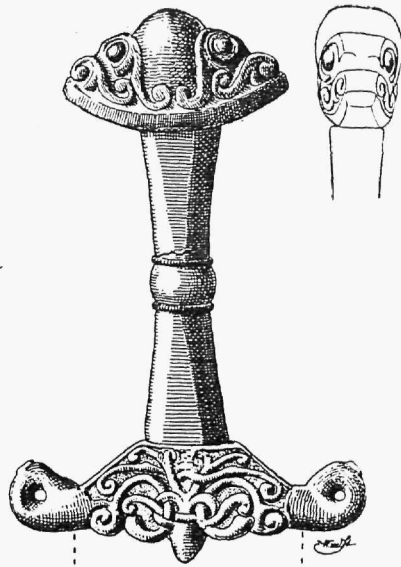
Vist on see mõök valmistatud Lääne-Euroopas mõne ristisõdade rüütlile, kes seda käes pidades nägi kaitsvat ingliti ja kelle vastane pidi nägema hävitavat madu (vahest ongi jalamehes mõeldud vastane).

Kas kaubauduse läbi või sõjas on see mõök aga sattunud Saaremaa mehe kätte, kes seda tarvitas omal eluajal ja kellele ta pandi päale surma kaasa relvaks hauatagusesse maailma. See mõök ei ole ainukene sarnane tore riist Eestis vaid ka väljamail pole niisugust senni veel leitud.

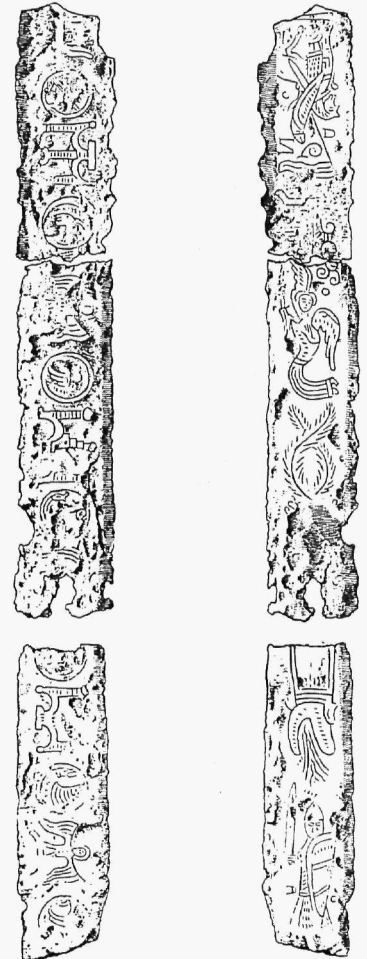
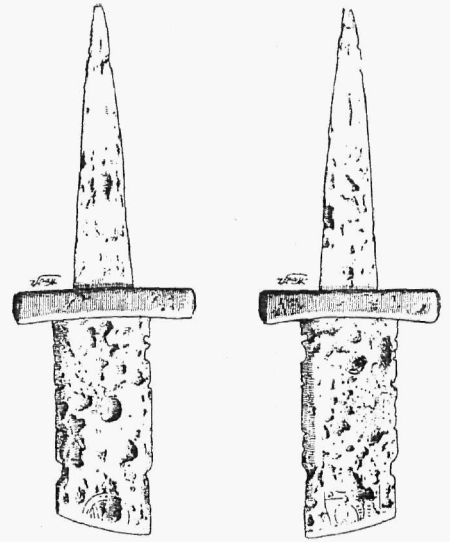
All pahemal veerul kaks pilti kujutavad Saaremaalt leitud odaotsa, mille putk on kaetud õhukese hõbedalehega. Hõbedale on tehtud keeruline ja kunstiline joonistus, mis paisatab kõrvalolevast lahtimässitud hõbelehe kujutusest. Joonistus on sisse graveeritud ja siis täidetud musta nielloga. Niisugune odaots oli mitte ainult relvaks oma omanikule sõjateel vaid

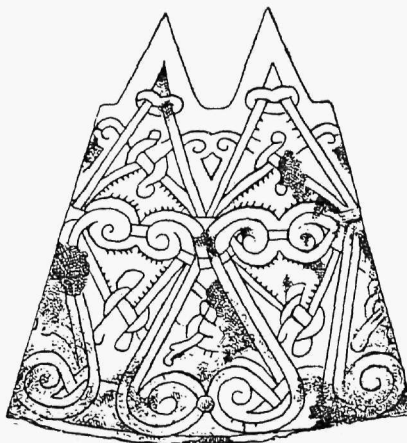
Pronksiaja kirves Kaarmalt
Kirve pikk, kitsas kand pisteti läbi puuvarrest, mille külge see siis veel nõoriga seoti (selleks sälk kannas otsas)

Pronksist mőõgapide saarlaste iseseisvusajast enne sakslaste maaletulekut

Lüümanda „Kabeliväljalt“ leitud mőõk

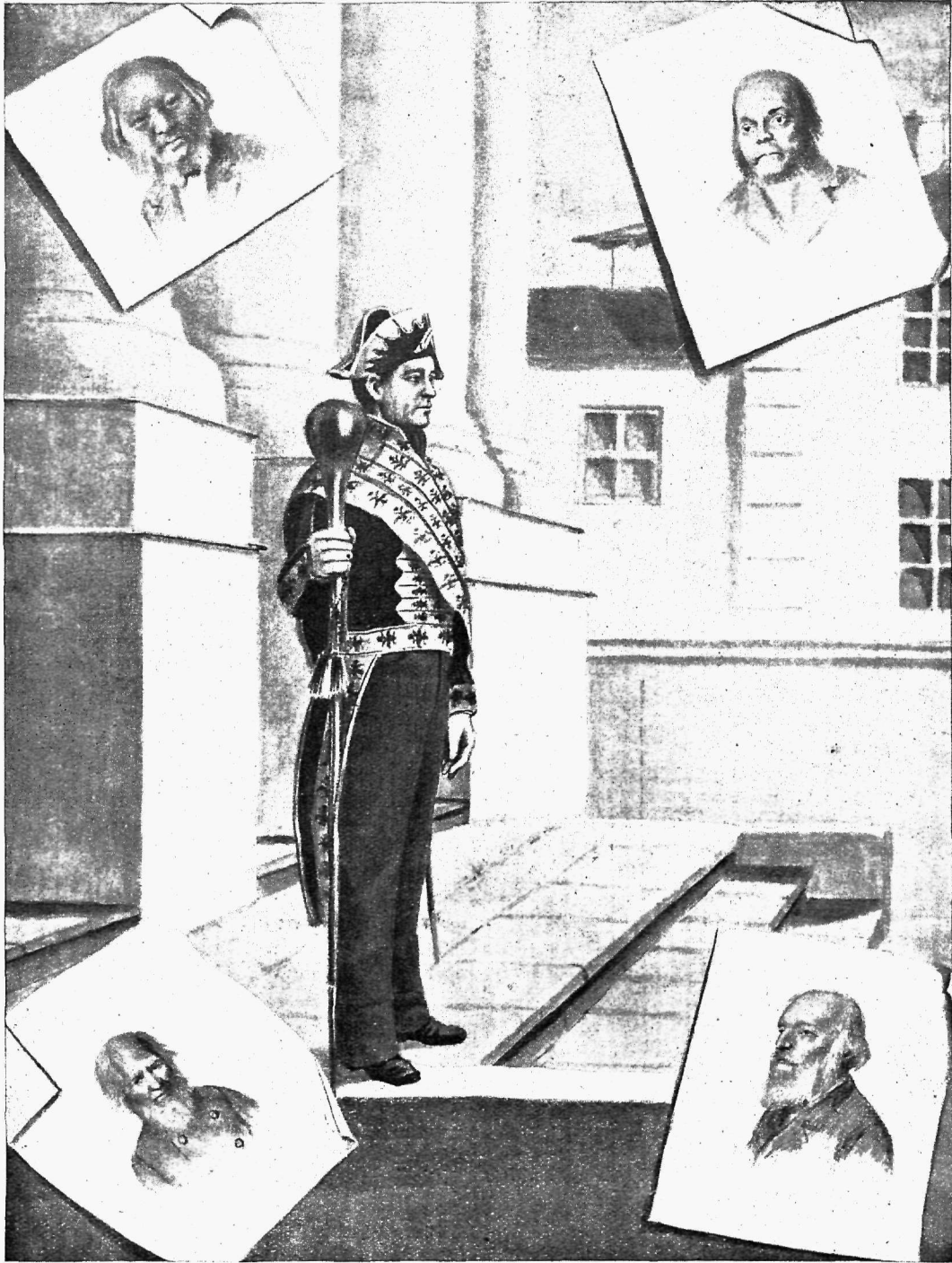
Ōdaots hőbedaga ilustatud putkega (putke hőbe kate suuremalt kujutatult kõrval)

eksemplaarid meie muinasleidude kogudes, missuguseid mitte ainult muust Eestist, vaid ka mujalt naabermaailt vähe on neile kõrvale säadmiseks. Need tunnistavad elavast läbikäimisest teiste Läänemere-maadega, eriti Ojamaaga. Aga kuna sarnaseid asju esineb Saaremaal tihti, võib otsustada, et need saarlastele meeldisid ja sellest võib teha järeldusi oma aja saarlaste arenend maitse kohta. Siin on esitatud pääasjalikult väljamaalt toodud riistu. Sellest ei tohi aga järeldada, et Saaremaa oleks eland ainult võõraist aineist. Sääil on tugev ka oma kultuur, mida edustavad näit. eriti naiste ehted. Neid on aga siin võimatu kõiki esitada. Neid käsitleb päälegi pikemalt varsti ilmuv suure hulga piltidega ilustatud eriraamat. Saarlased olid sel ajal, mil meil algavad ajaloolised teated, merimeestena ettevõtlikumad ja liikuvamad kui mannermaa mehed, seepärast on ka nende kultuur võrdlemisi mitmekesisem, rikkam ja toredam kui mannermaa oma ja seepärast on niisugusest ajalooliselt kui kultuurajalooliselt Saaremaa minevik meie kaugemate möödunud aegade kõige huvitavam päätükk.

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused.

Teoses antakse ülevaade Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadusajal kultuuriliselt ja sõjaliselt kõige tugevama maakonna ajaloost kuni sakslaste tulekuni. Sellele järgneb kõigi seni teadaolevate saarte ainlise kultuuri mälestusmärkide kirjeldus suure hulga piltide ja kaartidega.

Redigeerind ja ülevaate kirjutand
prof. A. M. TALLGREN.

Tartu 40 aastat tagasi

Kolmas seeria

Need pildid siin viivad meid tagasi 80-date aastate esimesse poolde kuuluvasse aega, elustavad mälestusi Tartu akadeemilisest elust, mida R. von zur Mühlen on suutnud osavalt tabada. Ta lähendab meid hoopis ootamatalt küljelt ülikooli elule.

Esimesel pildil esineb rida selleaegseid ülikooli teenijaid. Keskkel seisab paraadmundris portaarius Michael Wikström ülikooli uktsel, kes oma sirge

seisakuga, tüseda näoga ja kolmenurgelise napoleoni kübaraga täies pidulikkuses esineb. Ta oli rahvuselt rootslane, sündind septembris 1832, täitis oma kohuseid meie teadusetempli juures ligi 35 aastat ja suri kõrges vanaduses 1916. Tema välimus ja ülesastumine, samuti mõjukalt silmapaistev munder meeldis seevõrd suurvürst Vladimirilegi, kes Tartut oma külaskäiguga austas, et selle eeskujul lasi teha must-

rid ja viis Peterburi kaasa. Ta soovis oma vennale, keiser Aleksander III-le neid näidata ja temaga läbirääkida, et sarnast mundrit soetada ka keisrihoovi teenritele.

Silmapaistvam ja tähelepanuväärsem isik rinnapiltidel, missugused ehivad selle pildi nelja nurka, on kahtlemata esimeses järjes nimetatav üleval pahemas nurgas, kahjuks aga just loomult kõige ebaõnnestunud, Otto Laane, anatoomikumi teenija; sündind 1826 Palal, surnud 17 veebruaril 1899 Tartus. Ta oli tuntud kui hää igasuguste anatoomialiste preparaatide, eriti luustikkude, valmistaja. Samuti oli tal annet ja osavust loomade toppimises. Tüdimatu töömees olles, võttis ta veel seejuures vennastekogudusse liikumisest tõsiselt osa.

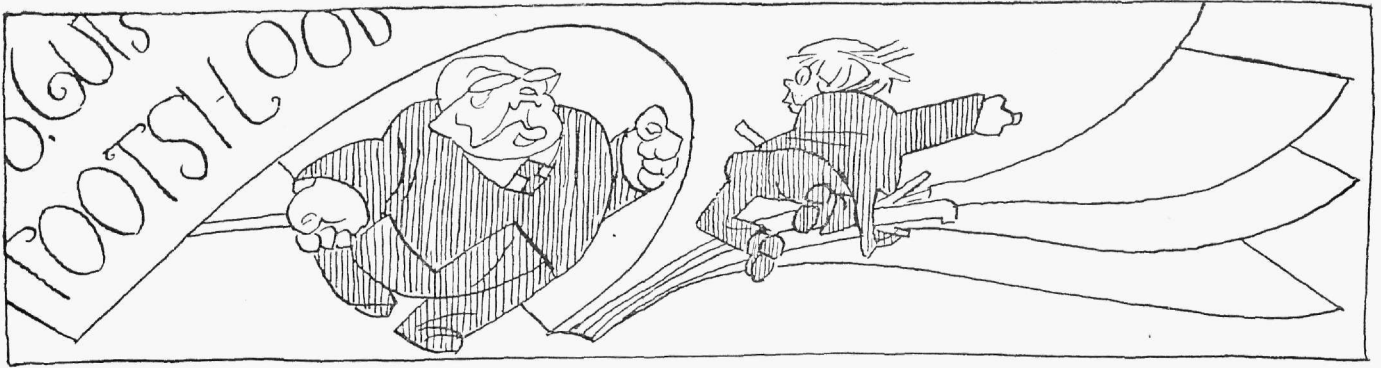
Teiste, kolme, pildileiduvate ülikooliteenijate kohta pole paljut midagi öelda. Üleval paremal pool on majatalituses ja korraldamises hoolikas Mürsepp, kelle hooleks muuseas, oli alati, poodiumi, klaveri, noodipultide jne. kohaletoimetamine ja ülessäädmise aualas kontsertide puhul. All, pahemas nurgas, oli direktoriumi teender Hermann, kes hästihoitud mütsi kandes mapiga kaendla all igal pool liikus ja ümber sagas; alati

hädaldava ja kaebava häälega. All paremal — usaldusväärne ülikooli teender Schmidt.

Meie teine pilt kujutab üliõpilasi muusadelinaga jumalagajättes: lahkujad eralduvad teistest reisi-paunadega seljas, kes oma korporatsiooni „komitaadi“ saatel lehivate lippude ja lauluga lähevad läbi Jaani tänava ülikooli eest mööda endise parun Stackelbergi maja poole, kus nüüd kino „Athena“ aset võtnud. 40 aastat tagasi töötas selles Behre köitmiskoda. Siin, teadusetempli ees kõlab lahkumiseks „alma mater Dorpatensis'ele“ veel viimane „vivat“. — Stackelbergi maja nurga juures, pildi esiplaanil, seisab veel tänapäev elavate hulka kuuluv kõrges vanaduses klaveriõpetaja Ernst von Knorre oma abikaasaga. Teisi pildil esinevaid nägusid pole tunda, vaid ainult selleks esitatud, et traditsioonist üldist muljet anda.

Viimane pilt juhib meid korporantide suurema pidustuse puhkemisele — „kommersi“ väljasõit Mollatsisse. See ei vasta siin aga täitsa tõe, et kunstnik laseb kommersisõidu suurelt turult alla üle kivisilla minna. Mollitsasse valiti tee ikka üle puusilla, sest kivisild oli liiga kitsas selleks sõiduks tarvitata- vate kollaste vankrite, niinimetatud „kanaarialindude“ jaoks, kust võimaldus hädavaevane läbipääs, ja osalt ka sellepärast, et Rüütli — Tartu pää- tänaval — endi täit pidulikkuse hiilgust lasta paista.

Äripäev

Pildikesed Paunverest / „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järg

Kirjutand O. Luts / Illustreerind O. Krusten

1.

Mõni aeg pärast Tootsi pulma tulid Paunveresse jumal teab kust kohast ja mil kombel kaks õde, Juuli ja Maali, ning asusid elama pagari majja. Juuli oli ameti poolest õmbleja, Maali kampsonikuduja. Neiude perekonnanimi on nende ridade kirjutajal meelest läind, ja kuigi ta selle praegu kustki leiaks, siis ikka ei jääks talle muud üle, kui seda nii ehk teisiti ära moonutada, sest kunagi ei maksa endale vihamehi külvata — need kasvavad ise. Muu seas jõudis nende lugude autor sellele otsusele juba siis, kui tal oli tegemist isand Kippeliga enne Tootsi pulma. Nimetatud isikute perekonnanime pole niihästi lugejale kui jutustajale tarvis ka teisel põhjusel: varsti andis Paunvere rahvas õekesetele hoopis iselaadi nimed, mis silmapilk saavad avaldatud, niipea kui tuleb paras aeg. Vanem õde Juuli, õmbleja, oli pikk, kuivetand ja alati kandis tulipunast kübarat; ta oli nii pikk, et peaaegu ulatas pagarimaja ülemise korra aknast sisse vaatama. Tema luiseid, aga võrdlemisi laiu õlgu ehtis ootamata pisike pää, mis oleks paistnud veel väiksemana, kui seda — vist omakorda ootamata — poleks ümbritsenud üpris lopsakas, süsimust juuksepalnik. Milles aga polnud midagi ootamatut, olid neiu rahulikud, sõstrakarva silmad, mis üsna hääsüdamliselt vaatlesid jumala ilma ja inimesi. Korraliku töö, mõõdukate hindadega ja lahkuse tõttu tellijate vastu sai ta varsti kohalikkude neiude ja naiste sõbrannaks; meeste, eriti noorte poiste lõuad ei tahtnud kaua kinni seista ning tagaselja oldi õmblejat väga vahva pilkama tema kasvu pärast. Teine õde, Maali, läks esimesest niihästi välimuselt kui ka iseloomult hoopis lahku. Lüheldane, paks, kastanja-juukseline, oli ta alati ja igal puhul valmis naerma ükskõik kelle ja mille üle; vanema õe mõõdukas tõsidus ei mõjund tema päale põrmugi. Esimesel veerandtunnil võis teda pidada lihtsalt edevaks tüdrukuks, kes üksnes naeris ja naeris, kuid esimene veerandtund petab tihemini kui tihti; tõelikult leidis Maali aega naermiseks, aega tööks, kodusteks talitusteks, isegi soõgikeetmise mure oli tema õlal. Mis peab ühelt noorelt neilt veel rohkem nõudma, kui me ise vaevalt niigi palju teeme? Maali oli liikuv, eluja tegurõmus neid, vaatas mõningate viperuste pääle kaunis kergelt ning võis isegi siis naerda, kui vanem õde mõnikord videviku ajal käsipõsikili akna juures istus ja nukralt välja vahtis.

Nii elasid õeksed juba mõni nädal rahulikult oma uues elukohas, Paunveres, tegid tööd ning said hästi läbi niihästi teineteisega kui ka ümbruskonna rahvaga.

Aga... kadedus on kihvtitaim, nagu ütleb vana kirjanik J. Järv.

Nagu lugejad eelmistest lugudest ehk mäletavad, elas Paunveres juba peaaegu veeuputusest saadik kuulus rätsepmeister Kiir. Sama meister pidas end aastakümnete kestes üsna õigusega Paunvere rätsepmeisterlikuks ainuvalitsejaks, sest ainult paar või kolm korda oli mõni teine nõelakuningas julend tema võistlejaks hakata. Võistlejate eluiga oli aga Paunveres alati üürrike, sest kuulus meister tegi varsti nad naeruväärseks rahva silmis, „sõi“ nad lihtsalt välja 7—8 verstalisest piirkonnast. Ajajooksul andis jumal Kiirele tööjõudu lisaks, viimsel ajal töötati juba 1½ paari kääridega ning osteti teine õmblusmasin juurde. Ajanõuetega kaasassammuv meister läks pärast nii kaugele, et ta vaiksematel aastaegadel, kus meesterahva tööst nappus kätte tuli, isegi n. n. naisterahva tööd tagasi ei lükand. Igatahes — nagu meistergi oma kõnes sageli ütelda armastas — igatahes, jaa, tööd oli seni Kiirte kodus ja leiba ka; aeg-ajalt koguni sündis niisugune lugu, kus sajaline või teine linna intresile viidi.

Aga nüüd korraga käratas pikne tulisest taevast: see pöörane, õngelati sarnane undrukulappija, kes asus pagari majas, ei leppind üksnes naisterahva tööga, vaid koguni kippus meeserahva töö, s. o. tema, Kiire, leivakanika kallale. Nii ulatasid jutud meistri kõrvu ning kinnitati mitmelt poolt: va' punamütsiga mamsel olla selle ja selle elaniku pojale õmmelnud ülikonna ja palitu. Muuseas tõendas meistri enda noorem võsu Benno, et paaril tema koolivennalgi juba „uue“ õmbleja ülikond seljas olevat. Ja pääasi: punamütsiga mamsli tööd hakati ikka rohkem ja rohkem kiitma.

Niisugune asjade olukord ajas kadeda rätsepmeisteri marru. Ta tõmbas kõik registrid lahti ja tõrvas uut õmblejat nagu katust; kuid kõigil uutel kui vanadel võtetel, mis oli tarvitand oma võistlejate mahategemist, näis seekord olevat liig vähe mõju. Ühel pühapäeval pidi ta kirikuõues, oma enese seljataga, kuulma järgmist kahekõnet.

„Ei,“ ütles keegi talunaine teisele, „mis sa sinna lähed! Lähme parem Pikk-Juuli juurde, see on palju odavam ja teeb paremini kui vana Kiir teebki. Näe,

selle pojale — kes ta n'd oligi? — justkui valas palitu selga.“

Igatahes — et jälle öelda vana meistri sõnaga — oli Pikk-Juuli palju suurem võistleja kui kõik endised kokku ja palju pikem võistleja kui kõik endised eraldi. Võib olla tuli see sellest, et Pikk-Juulil oli tegemist kõige päält naistega, ja ometi on tuttav lugu, et naiste seas on alati kergem leida poolehoidu kui meeste juures, olgu kas või vanal paharetil endal.

Loomulik ja enesest mõistetav on, et ühes papaga ka tema kolm imekenat poega õmbleja vastu viha kiskusid... kui ärivõistleja vastu. Mamma Kiir seevastu võttis „asja teisest küljest üles“ ning püüdis rohkem öekste minevikus ja isegi praeguses era- või n. n. intiimelus tähtsaid uurimusi toime panna. Jaa, jaa, jumal teab, kes nad veel enne võisid olla ja kust nad üldse pärit olid. Vaata, kas te pole tähele pannud, Krimslil tädi... Ei, ei, niisuguste linnukestega peab ettevaatlik olema! J. n. e. j. n. e.

Iga kord, kui meistri vanemal pojale, Heinrich Georg Aadnielil poodi asja oli, läks ta pagari majast vihase „märkassi“ näoga mööda ning sülgas hääd- ja kurakätt, otsekui oleks mehikese süda Pikk-Juuli läheduses pööratama hakand; mõttes aga otsis Jorh alata uusi põlastavaid nimetusi, mis oleksid vastiku õmbleja võind saata rohkem naeru ja pilke alla. Et õmbleja Paunveres „uus“ oli — see oli fakt, nii polnud ka nimetuses „uus õmbleja“ midagi haavavat; et ta aga pikk oli ja teda „Pikk-Juuliks“ hüüti — eks klappind seegi karva päält, ega võind seegi võistlejale suuremat meelehärma sünnitada. Vaja oli välja mõelda hoopis teistsugune nimi, nimi, mis torkaks nagu nõel. Ja pigistaski varsti punapäa kinni ühe silma, kihistas naeru enese ette, tegi kõiksuguseid näovigurid ning hakkas kangekaelselt laiali laotama oma vaimuteravuse pärleid, nagu: Kaelkirjak, Piksevarras, Kirikutorn j. n. e. Kuid hoolimata vaevast, ei läind ükski neist nimedest „läbi“; õmblejat kutsuti rahva seas nagu ennegi kas „Uueks õmblejaks“ või „Pikk-Juuliks“.

Siis aga, korraga, anti kustki (igatahes mitte Kiirelt) Juulile lisanimeks „Jaamaülema Abi“ ja niisugune ülbe näli võis väga kergesti olla ühenduses nimetatava punase kübaraga. See nimi jäi jalamaid pidama ja püsib võib olla tänapäevani.

Peeaeagu samal ajal austati ka nooremad õde Maalit oma viisil. Keegi (mitte Kiir) oli kunagi sorind üht molleriaegset ajalooraamatut ning oli säält leidnud Keskaja kuninga Klodvigi pildi. Sellel kuningal olud nii umbes arssinapikkused kingad jalas, justkui sihvid... muidu pole ta'st suuremat asja olnud. Juhtumisi olid ka Maalil kaunis suured jalad... Ühe sõnaga: sellest ajast saadik tunti öekseid, kes elasid pagari majas, enamasti „Jaamaülema Abi“ ja „Klodvigi“ nime all.

Nii võtku neid ka lugeja.

Georg Aadniel raputas pääd: seda oli ikka nagu vähepoole; nõelu, nõelu oleks neile vaja olnud sinna pagarimajja! Kees ja kees noore Kiire südames hirmus viha öekste vastu, justkui oleksid nemad süüdi

Oskar Lutsu „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järg „Äripäev“ algas „Odamehes“ nr. 8 (12). — „Pidu“ — jutustus Tootsi lugude seeriast — ilmus „Odamehes“ nr. 7 (11).

„Iga kord, kui Heinrich Georg Aadnielil poodi asja oli, läks ta pagari majast vihase „märkassi“ näoga mööda ning sülgas hääd- ja kurakätt“

olnud punapäa endistes äpardustes — Rajal, Ülesool ja enamasti igal pool, kuhu iganes tõstis oma peenikesed putked.

II.

Siis on ühel lootustärataval noormehel kord jälle Paunvere poodi natuke asja; tarvis osta üht kui teist, nii... kribu-krabu, suuremad asjad muidugi tuuakse linnast.

Õmblejate kohal pöörab Jorh näo kõrvale, otsekui oleks silmand paha vaimu; vahib hoolega maantee kraavi ja sülgab. Ühtlasi muutub tema kõnnak järsku veidraks: harilikkude sammude asemel hakkavad noore meistri peenikesed jalutuskepid tihedalt tippima, näib, otsekui lükkaks keegi seda kõhetut kuju tagant. Alles tükk maad eemal vaadatakse tagasi: igatahes olid öeksed selgi puhul märgand, kuidas tema, Jorh neid põlgab.

Poes alati viidab Kiir rohkesti aega — on nagu lahutuseks pääle pika päevatöö. Ta laseb kaupmehel hulga kaupasad letile laduda, küsib hindasid, tingib, põletab tikutulel kanga löimi, raputab oma punast pääd, kuid ostab naeruväärt vähe. Vaatab siis korraga välja, jahmatab, hüüab: „Ohoh, juba pime!“ ja astub minekut. Ei, asi on niisugune: ta tuleb homme või ülehommel jälle tagasi, vaatab kaubad veel kord üle, ja siis on väga võimalik, et ta tõesti mõne arssina riiet ostab... kui kaubale saab.

„Pagana päev see täna ometi on!“ pomiseb kaupmees enesele habemesse, kui võõras juba ära läind, „ainult hindasid käiakse küsimas, ostmisest pole juttugi.“ Ja kangarullisid riulile säädes: „Näed, laskis siin kõik lahti harutada ja segamini pilduda — ise jooksis minema. Pime... Tema ei saa siis osta, kui väljas pime on! Kauple selkombel!“

Ja Kiir sibab läbi talise õhu ja tuhka lume kodu poole. Talle kunagi pole meeldind üksinda käia pimedas, ei meeldi ka nüüd, sellepärast rõhub pedaal ja järjest kiirendab käiku. Külavahelisel teel pole viga, säääl käib inimesi ja vilguvad tuled akendest, aga säääl eemal, säääl Kiusna silla juures see vana, kuivand kask oma haraliste okstega, otseku kätega . . .

Pagarimajast mööda jõudes tuleb talle vastu kaks inimkogu. Veel mõni samm edasi — ja juba tunnebki noor Kiir vastutulejaid: Jaamaülema Abi ja Klodvig tulevad tagasi oma õhtuselt jalutuskäigult. Võtaks neid mait!

Aga siis on juba temagi ära tuntud, sest muidu ei võiks sündida niisugune lugu, mis veel kunagi enne sündind pole.

„Tere õhtust, härra Kiir!“ hüüab naisterahva hääl.

„Nööh,“ ümised Kiir vastu ja nohiseb. See puudus veel, et need kaks talle maanteel „kõlge ajavad“!

„Kuhu te tõttate nii ruttu?“ küsib seesama hääl; ühtlasi pööravad mõlemad neid talle vastu ja suluvad tee.

Kiir nohiseb kolm korda valjumini ja hüüab siis vihaselt:

„Mis see tähendab?“

„Miks te nii kuri olete, isand Kiir?“ küsib Maali lahkelt. „Me ju ainult tahtsime teada, kuhu te tõttate nii ruttu?“

„Mis küsimine see on?“ uriseb punapäa. „Te ju teate väga hästi, kuhu ma lähen.“

„Nojaa, väga õigus, isand Kiir, aga milgi kombel ometi pidime juttu algama. Te olete nii ligipääsmatu, et tõesti ei teadnud, mis teile kõigepäält ütelda. Isegi meie tervitusele ei võtnud te vaevaks vastata. Meie ütlesime: „Tere õhtust, härra Kiir!“

Seejuures teeb Maali viisaka kummarduse noormehe poole ja vaatab pahasele naabrile otse silmi. Umbes samuti toimetab Pikk-Juuli, kuid märksa tagasihoidlikumalt kui noorem õde.

„Tere õhtust,“ pomiseb seepäele noor meister ja märkab kohe, et tarvitas valetooni. See tervitus, mis ta enesest vastusena välja pigistas, polnud kaugeltki nii vastik, kui olla tahtis. „Ja seda,“ kurjustub mõttes, „on kõik teinud need neetud kunded, et enam ei mõistagi teisiti olla kui viisakas.“

„Noh, vaadake,“ naeratab Maali, „nüüd võime juba edasi kõnelda.“

„Millest siis õieti?“ vaatab Kiir kõõrdi neiu poole.

„Teate, härra Kiir, meie tahtsime teiega juba ammu kõnelda, aga kunagi ei leidnud selleks sündsast silmapilku. Nüüd aga, arvan, on see tulnud. Vast olete

nii lahke, härra Kiir, ja astute meie poole ivakeseks sisse.“

„Taga paremaks asi läheb,“ mõtleb Kiir. Ja valjult: „Ei, niisugust asja küll ei juhtu!“

„Aga miks siis mitte? Mis on siis selles iseäralikkus? Kaua peame siis väljas külma käes seisma, kui meie korter on siinsamas? Ei, tõesti, tulge sisse, joome tassike teed, ajame mõne sõna mõistlikku juttu.“

„Ei, ei. Kõnelge siinsamas kui soovite, aga sisse ma küll ei tule. Parem ärge tellige.“

„Mispärast te nii kangekaelne olete, isand Kiir?“ ütleb Juuli peaaegu paluvalt. „Tulge ometi! Oleme ju üleaedsed, kas see palju on, kui korraks meie juurde sisse astute.“

„Ja teiseks,“ tähendab Klodvig, „on see viisakuseta, kui te meid siin külmas kõnelema sunnite. Või kardate, et me teile midagi paha teeme? Hahaha! — Ei, ausõna, härra Kiir, teile ei pea mingit paha sündima. Tulge! Ärge puigelge vastu.“

Seejuures haarab tüse Klodvig kõhetu rätsepa käealt kinni, veab teda nagu sahka järel ja hüüab öele:

„Lükka tagant, Juuli!“

Kiir sikutab vastu, kurjustab, nimetab õekste teguviisi nii ehk teisiti, kuid oma täit jõudu vabaneamiseks ei tarvita siiski. Kuski tema sisemuses koguni tärkab mõnutunne, et kaks noort neidu teda väevõimul edasi lohistavad. Nii enese lähedal pole ta veel kunagi tunnud noorte naiste kehi. Jaa, kord . . . säääl . . . Raja roobasteel, kui püüdis suudelda Teelet, praegust proua Tootsi, siis . . . Aga see oli juba ammu ja siis ta oli niisuguses ärevuses, et . . . Pääle selle on õekste korterini veel mõnikümmend sammu maad: viimisel hetkel läheb talle ikkagi õnneks end lahti rabeleda ja sääri teha; ja kui tema, Georg Aadniel, pole Paunvere esijooksja, siis pole enam õigustki maailmas.

Aga imelikul kombel tunneb noor meister, et iga sammuga hakkab vähenema tema vastupaneku jõud; mitte ta kehalik jõud, vaid see teine; Kiir tunneb, et tema süda hakkab otseku sulama. Ja lävel lisab end sinna juure veel see kõditav teadmine: ka tema elab nüüd läbi midagi niisugust . . . noh . . .

Õekste koduses eluruumis, töötoa kõrval, panakse Kiir laua juurde istuma. Klodvig võtab ahjust kuuma teekannu ja valab teed tassidesse. Varsti tekib jutt ühest kui teisest kõrvalisest asjast, aga siis hakkab kõne otseku juuri ajama, puudutades tähtsmaid ehk n. n. olulise tähtsusega küsimusi.

„Kas teate, isand Kiir,“ ütleb Jaamaülema Abi muu seas, „mina olen viimasel ajal tihti teie päale mõtelnud.“

Külaline teeb suured silmad, nuuskab nina ja mõtleb endamisi: „Noh, see on juba liig! Olgu mis on, aga nii avalik ei maksaks kunagi olla.“

„Jah, tõesti,“ jätkab õmbleja. „Olen tihti mõtelnud ja püüdnud endale seletada, mispärast on mõned inimesed meie vastu nii vaenulikud?“

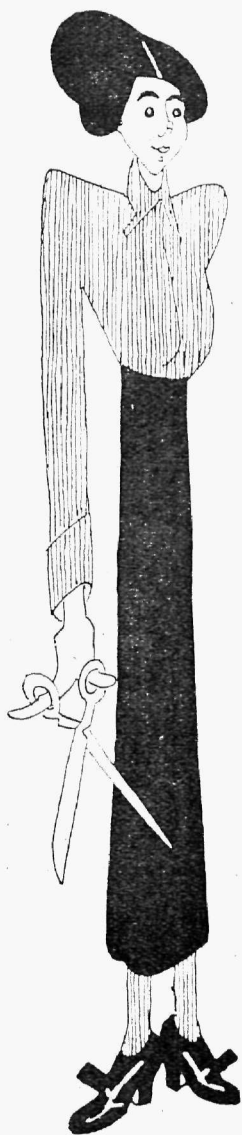
„Kuidas?“ kortsutab Kiir kulme.

„Ei, lubage, isand Kiir. Kõneleme päris avalikult, siis mõistame teineteist kõige paremini. Juba esimesel nädalal, kui me õega Paunveresse tulime, oli selgesti näha, et teie ja teie omaksed meid ei salli.“

„Kuidas?“ ajab kuulaja mokad toruli. „Minu teada pole me teile midagi paha teind.“

Nüüd saab ta juba aru, et jutt hoopis teisale kaldub kui esite arvas.

„Silmapilk, isand Kiir. Ma jätangi selle esimese ja teise nädala: igal inimesel on õigus teist inimest

„Jaamaülema Abi“

„Seejuures haarab tüse Klodvig kõhetu rätsepa käealt kinni, veab teda nagu sahka järel“

sallida või mitte sallida. Aga just viimasel ajal... päris piinlik on inimeste sekka ilmuda. Kõiksugused veidrad jutud liiguvad meie kohta. Ja need jutud... need jutud... on, nagu ma kindlasti tean, just teie perekonnast alguse saand.“

„See on vale!“ hüüab Kiir. „Meie perekonnas iialgi ei aeta tühja juttu.“

Ombleja ohkab, mõtleb pisut ning jätkab siis vaikselt:

„Kui pahandus vast seeläbi on tekkinud, et teie minus võistlejat näete, siis on pahandamiseks küll hoopis vähe põhjust. Mõtlege ainult: kui palju siis õieti jõuab üks inimene teie käest tööd ära võtta? Ja ma ei tahagi rohkem, kui aga saaks väiksel viisil ära elada. Elada tahab igaüks — eks ole tõsi, härra Kiir? Selleks on minul ainuke võimalus: töö.“

„Minu teada —“ tahab noor meister midagi vastata, kuid säälsamas astub Maali vahele.

„Ah, Juuli,“ arvab Klodvig, „sa lähed liig kaugemale! Näed, isand Kiir on siin ja ei põlusta meid sugugi.“

„Pole ka kunagi põlustand,“ pilgutab punapää silmi. „Mispärast peaksin mina ehk teine-kolmas teid

põlustama? — Elada tahab iga inimene. Mis rahvasuu kõneleb — sinna pole midagi parata! Või arvate, et minust endast on vähe kõneldud? — Oi-jah! Küllap vist olete isegi kuulnud, kuidas mind kõik aeg näritakse. Et mul meelest ei läheks, siis ütlen teile siinsamas: Hoidke end Ülesoo Tootsi ja tema naise eest!“

„On's need nii pahad inimesed?“ küsivad õeksed ühest suust.

„Jumal hoidku!“

„On see võimalik?“

„Jah, kahjuks on see võimalik,“ teeb Kiir pääga kahetseva liigutuse. Ma ei taha hakata pikemalt seletama, küllap näete ise, kui siin kauemini elate. Üldse pole minu karakteris niisugust joont, mis püüaks teiste vigu otsida ja üles lugeda. Aga nii palju ütlen küll, et kui teist tõesti on lahti lastud mõni laimujutt, siis see võib pärit olla ainult Ülesoolt.“

„Armas aeg!“ hädaldab Juuli, „need inimesed ei tunnegi meid, samuti nagu meie neid ei tunne.“

„See ei tähenda midagi,“ vastab Kiir hooga.

„On osa inimesi, kellele on täiesti ükskõik, keda nad näevad, pääasi kui aga närida saaks. Pääle selle on Paunvere niisugune koht, kus igasugune laim uskujaid leiab; peab otsekoheselt ütleva, et see on üks vilets nurgakene, kust end iga õige inimene võimalikult eemal hoidku. Mul endalgi on plaan siit ära minna... ükskõik kuhu. Ei taha enam! Viimseni tüdind! Võtku ja jahvatagu nad siin niipalju kui tahavad. Oleks siin ka ükski mõistlik inimene, sõbrast pole rääkidagi. Käi ja ela siin justkui nui; sõnakestki ei tohi kellelegi ütelda... muidu pöördakse kõik pahupidi ja antakse sulle teisel päeval asju süüks, mis sa uneski pole näind.“

Nii pöörab noor meister piigiotsa üsna lihtsalt kellegi kolmanda, õigemini kogu Paunvere vastu; tema ise on ainult vaene kannataja.

Jaamaülesõitaja Abi ohkab. Tal juba on paar tröösitavat sõnagi ametvenna jaoks valmis, kuid peab millegi pärast paremaks neid edaspidiseks jätta.

„Noh, vaata, Juuli,“ ütleb Klodvig rõõmsalt, „nii pole mitte ükski sina õnnetu, vaid on veel teisigi. Nüüd kuulake järele — võib olla, on neid siin veel mõni — kuulake järele, koguge endid kokku ja asutage Paunveresse Rõhutute ja Koormatute selts. Ma ei saa aru, mis läheb mulle korda rahva jutt? — Tõmmaku! Ma tean väga hästi sedagi, et nad mulle on nimeks pannud ‚Klodvig‘, aga mis on siis sellest? Klodvig... Hää küll, Klodvig — siis Klodvig!“

„Oh sind oma jutuga!“ tõrjub vanem õde nooremalt eemale.

Kuid Maali on häas tujus nagu harilikult; ta võtab õe kaela ümbert kinni, pigistab, muljub, ähvardab teist ühes tooliga pikali tõmmata ning vadistab edasi.

(Järgneb)

Kuulutustel on meie ajakirjas suur ja kestev mõju.

„Odamees“ loetakse enam kui nii mõndagi eesti päevalehte.

„Odameest“ loeb ostuõimuline publikum.

„Odamees“ jääb kauaks lugeja lauale ning kokkukõidetuna raamatukogudesse.

Palume meie kuulutuste kogujaid lahkesti vastu võtta.

Pääta ratsanik

Mayne Reid'i romaan

Järg

„Kas siis teie juures Tehhases muidu kaksikvõitluselle ei või minna, kui ainult komandandi loaga, major?“ küsis Kalhun.

„Ma ei ole sugugi ausal viisil võitlemise vastane,“ ütles major. „Võite oma vastasega võidelda, millal iganes tahate, ainult mitte praegu, sest mitmete juhtumisi möödaminejate elu satuks siin hädaohtu. Mingu kõrvalised isikud ära, siis kõmmutage nii palju kui jaksate.“

See oli nii mõjuvalt üteldud, et vastastel muud üle ei jäänd, kui järele anda.

„Te muidugi nõuate duelli?“ küsis major Dsheraldilt.

„Kui mister Kalhun omad sõnad tagasi võtab, siis ma seda ei nõua“, ütles Dsherald vaikselt.

„Ei mõtlegi!“ hüüdis Kalhun. „Niisuguse maskeeritud ahvi ees ei hakka ma ennast vabandama!“

„Küllalt!“ hüüdis nüüd ägedusega siijamaale tagasihoidlik iirlane. — „Ma pakkusin talle juhust oma elu päästa, aga ta ei tahtnud. Nüüd ei lähe me siit toast elusalt välja.“

„Ha ha ha! Ta tahtis mulle elu kinkida!“ naeris Kalhun. „Minge kõrvale, mu herrad! Jätke meid kahekesi!“

Major nõudis, et kõik toast välja läheksid, pääle sekundantide, ja hoolitses selle eest, et vastased ühesugustel tingimustel võitleksid. Otsusteti pistolitega lasta. Major vaatas laskeriistad läbi. Need olid täiesti ühesugused.

„Kas teil muid sõjariistu kaasas ei ole?“ küsis Kenkok kaheldes, et Kalhunil vahest pistnuga ühes on.

Mustangide püüdja ütles õiglaselt, et tal ühtki muud sõjariista kaasas ei ole; Kalhun vastas puigeldes, ja naljatas oma moodi, et tal hambahari taskus on. Kenkoki tungiva nõudmise pääle ütles Kalhun viimaks, et tal pistnuga kaasas on, ja viskas selle enesest eemalle taverni nurka. Kalhun leidis selle juures mahti ennast kiita ja vastase kohta haavavaid tähendusi teha. Dsheraldil kannatus hakkas lõppeks katkema ja ta palus kiiremini toimetada.

„Koer!“ kähistas Kalhun. „Alatu koer, küll ma sind huluma sunnin!“

„Häbenege, kapten Kalhun!“ peatas major Kalhuni. „On inetu nõnda sõimata!“

Et vastased korruga laseksid, tehti otsuseks neid taverni vastastikku olevaist uustest välja viia. Siis pidid nad signaali järele ühtlasi uustest sisse astuma ja lävedel seistes üksteise pääle korruga laskma.

Taverni peremees, sakslane Olddoffer katsus selle vastu protesteerida, et tema ruumis duelleeritakse. Ta kartis oma seinpeeglite ja likööri pudelite pärast. Peremehele seletati, et kõik kahju talle tasutakse, ja anti nõu, et ta pigem toast välja läheks, kui ta kuulide ette ei taha sattuda. Mõne sekundi pärast läksid major, ohvitserid ja mõlemad vastased tavernist välja. Tuba jäi tühjaks.

XXI. Duell

Major rohkem ennast vastaste riiuasjasse ei segand, sest tal ei olnud sünnis võitlust toetada. Kaks ta ohvitseri võtsid sekundantide kohused oma pääle. Kõik duelli tingimused olid juba kindlaks tehtud; tunnistajaile jäi ainult märku anda, et vastased võiksid laskma hakata. Signaaliks määrati lõök taverni suure kella pihta. Oli juba pime. Taverni ümber liikus ohvitserid ja muid inimesi. Oli ka naisterahvaid, suuremalt jaolt talunaised, soldatite

naised, pesunaised ja kahtlased „preilid“. Inimesed vaiksivad iseäralise hoolega. Inimesed nagu ootasid ja teadsid, et midagi iseäralist ja hirmsat peab juhtuma. Üleüldine tähelepanu oli kahe mehe pääle pöördud, kes toas vastastikku olevate uste juures seisis. Mõlemad viskasid kuued seljast, et rohkem vabadust oleks käsi liigutada. Mehed seisis paljapäi ja hoidsid kramplikult pistolid peos. Kõigest paistis, et mehed läksid surma pääle välja. Nad ootasid signaali, et siis üle läve sisse astuda. Signaal kõlas. Kell, mis senni inimesi ühiselle söögilaualale oli kutsund, hüüdis nüüd surmale. Vastased astusid kohe üle lävede. Tavernis kõlasid paugud ja klaasitükid kõlisesid.

Kui esimeste paukude suits lahkus, nägid vastased teine teist jalgadel seisvat, ehk küll mõlemad haavatud olid. Mõlemad lasksid ühtlasi teist korda. Kolmaski kord lasti. Järgnes vaikus. Ootajad uste taga ei teadnud, mida arvata: kas võitlejad teineteise surnuks lasksid või olid nad veel elus? Need aga ootasid, kunni suits harveneb, et jälle sihtida ja lasta. Pärast viiendat pauku kuuldi kaks rasket keha maha kukkuvat. Kukkusid kolinal ümberlükatud toolid. Üksteistkümnenda paugu järele kõlisesid klaasi tükid, kostsid rüselemise mütsud ja kuuludus, et võitlus edasi kestab. Kuulajad lugesid hoolega pauke ja ootasid kärsitumalt kaksteistkümnend, viimist pauku. Korruga kuulsid nad hüüdu:

„Mul on veel üks laeng. Tunnistage endid süüdlaseks või ma tapan teid!“

Seda ütles Dsherald.

Sellega ligines võitlus lõpule. Kes julgem oli, vaatas praakil uksest sisse ja nägi huvitava pildi: mõlemad vastased olid põrandal maas; nende riided olid verised; nähtavasti olid mõlemad haavatud. Üks nendest, kellel sammetist püksid jalas ja punane vöö vöö, toetas ennast küünarnukile, hoidis pistoli otsa teise näo vastu ja ähvardas teda tappa.

„Kurati!... Visake pistol minema!... Võtan omad sõnad tagasi...“ pomises vaevalt kuuldavalt võidetud vastane.

„Pääta ratsaniku“ tegelased

Pääta ratsanik — ???

Moris Dsherald — inglise lord, kes Tehhase prerides lihtsa metshobuste püüdjana elutseb.

Vudlei Pointdekster — rikas plantaator.

Henry Pointdekster — tema poeg.

Luise Pointdekster — plantaatori piltilus ja armastusvääriline tütar.

Kassius Kalhun — kapten; plantaatori õepoeg; suur lontrus.

Isidoora Kovarnbio de los Ljanos — armukade iludus.

Felím — Dsheraldil teener; naljamees.

Seb Stemp — vana kütt; Dsheraldil sõber ja abimees.

Pluto — neeger.

Pääle nende — kindluse komandant, röövlid, ohvitserid, indiaanlased, asunikud jne.

ANDRÉ LICHTENBERGER

MU VÄIKE TROTT

ROMAAN

Auhinnatud Prantsuse Akadeemia poolt
Prantsuse keelest tõlkind Linda Kirusk
Väärtuslik teos raamatukogudesse. — Huvitav lugeda noortele
ja vanadele

„Odamehe“ kirjastus / 112 lhk. / Hind 75.—

XXII. Kingitus

Duellid Tehhases ei ole haruldased juhtumused. See oleks palju, kui neist kolm neli päeva või nädal räägitakse, siis ununeb. Kui võitluses langejad päälegi võõrad, siis unustetakse nad juba teisel päeval. Duellide järeldused on harilikult tõsised; väga harva jäävad mõlemaid vastased ellu. Duelleritakse harilikult ilma suurema korrata, kus ja kuidas juhtub. Tihti põmmutatakse uulitsal ja kuulid tabavad mõõdaminejaid. Kellegile ei tule aga pähe seepärast kohtusse kaevata. Niisugused tapmised kuuluvad sääli maal „õnnetute juhtumuste“ hulka.

Duell Moris Dsheraldi ja Kassius Kalhuni vahel sünnitas suuremat kõmu. Iseäranis palju räägiti sellest samas tavernis, kus teda peeti. Üleüldine hääkskiitmine kaldus Dsheraldi poole. Omal lühikesel Tehhases viibimise ajal jõudis Kalhun paljud eneselle vastasteks teha, teiste vastu hoolimata ja jäme olles. Paljud parastasid teda. Kassius Kalhun ei näidand ennast enam kuskil. Ta oli raskesti haavatud ja lamas sängis. Ka Moris Dsherald oli haavatud, aga kergemalt, ja lamas Olddofferi võõrastemaja lihtsas, väikeses kambris. Dsherald kaotas niipalju verd, et pidi võõrastemajasse jääma. Õnneks valvas ta haigeveodil truu teenija Felim.

Moris juba paranes. Felim rääkis oma isandaga hispaania keeli ja nurises hotelli pidaja Olddofferi pääle, et see haigelle väikese ja viletsa toa nagu „sea lauda“ on annud ja neid mõlemaid halvasti söödab ja joodab. Pääle selle tahta sakslane mr. Dsheraldi käest rikutud peegli ja purustatud klaasid välja nõuda. Kui Moris seda kuulis, oli ta nõus küll poolt kahju tasuma. Miks pidi ta üksi kõik kulud kandma? Pooltki oli tal raske maksa. Selleks pidi ta kõik, mis kallimat oli, müüma, isegi hõbepeekri, kannused ja püssi.

„Mis me ilma püssita pääle hakkame?“ küsis Felim kohkudes.

„Meile jääb veel lasso. Püüame hobuseid ja sööme isegi nende liha“, vastas noormees.

„Noh, hobuliha ei ole halb!“ lausus teenija.

„Olddoffer söödab meid niisuguse lihaga, mis igast lihast halvem on.“

Keegi koputas ukse pihta. Jutuajamist katkendas teenija tüdruk, kes kaunis suure korvi tuppa tõi.

„Mis see on, Certrud?“ küsis Moris.

„Üks võõras dshentlmän tõi selle korvi ja käskis teile anda.“

Dsherald käskis Felimi korvi lahti võtta. Korvis olid mitmesugused veinid, maitsevad küpsised ja kuivikud. Arvet ei olnud, niisama ka kirja ega kaardikest. Hoolas ja ilus sissepakkimine lasi arvata, et siin naisterahva käsi tegev oli olnud.

Kes võis selle saata? Dsheraldi ette kerkis tahtmatult ilusa miss Pointdeksteri pilt. See näitas võimatu

olevat, ometi hakkas haige süda selle mõtte juures kiiremini tuksuma, et ilus neiu korvi saatja võiks olla.

„Teenija ütles, et keegi dshentlmän korvi tõi“, arutas Felim. „Hää mees, seda peab ütlema! Kes ta võiks olla, mister Dsherald?“

„Ei tea. Arvatavasti keegi ohvitseridest; ometi ei mõista kellegi kohta mõtelda, kes mind selle läbi meelde tuletas.“

„Ei maksagi mõtelda! Korv ei ole dshentlmäni saadetud.“

„Miks nõnda arvad?“

„Naisterahva käekesed on asjad korvi pakkind. Vaadake seda sõlme siin; see on eht leedi näpukestega seotud!“

„Felim, sa räägid rumalusi! Ükski naisterahvas ei ole minust huvitetud.“

„Mina aga tean ühe, kes kõige järele, mis te talle teind olete, patuks ei tohiks pidada, teid mäletada. Te päästsite ta elu. Teate väga hästi, et ma sellest räägin, kellele te mustangi kinkisite. Mis ütleks küll sinisilmne Ballibalagi preili, kui ta teaks, missugune hädaoht teid praegu ähvardab?“

„Suur häda on juba mööda. Tohter arvas, et ma nädala pärast juba võin välja minna.“

„Ega ma sellest hädast ei räägi. Ilusad silmad on kuulidest kardetavamad. Need üksi on kõiges süüdi.“

„Eksid, Felim! Me võime korvi sisu kallale asuda, olgu selle saatja kes tahes.“

Süües mõtles Dsherald ikka selle üle järele, kes kingituse saatja võiks olla. Ta oleks palju selle eest annud, kui seda Luise Pointdekster oleks teind.

See kingitus ei jäänd viimaseks. Kolmandal päeval tõi tundmata „dshentlmän“ teise ja veel kahe päeva pärast kolmanda korvi, kus järgmine hispaaniakeelne kiri sees oli:

Kallis senjoor!

Olin onu Silvio juures ühe nädala külas ja kuulsin Teie õnnetusest. Mulle üteldi, et Teil hotellis mitte küllalt mõnus ei olla. Võtke mult see väike saadetud vastu tänutäheks suure hääte eest, mis mulle Teie poolt osaks sai. Kirjutan seda hobuse seljas istudes. Sõidan praegu ära Rio-Grandesse.

Isidoora Kovarubio de los Ljanos.

„Ah, see on Isidoora poolt!“ hüüdis Dsherald pettunult ja lasi kirjakese käest kukkuda. — „Alati tänulik ja hää Isidoora! Kui Luise Pointdeksteri ei oleks, võib olla, hakkaksin siis Isidoorat armastama.“

XXXIII. Kättemaksmise vanne

Kassius Kalhun oli raskemalt haavatud kui vastane, ja vaevles kaua elu ja surma vahel. Tal puudus nii hoolas põetaja kui Dsheraldi Felim. Kalhun oli rikas; tal oli kõike küllalt. Sel egoistil puudusid ainult sõbrad. Ta elas kül onu majas ja onutütre lähedusel, aga sugulaste vahelt oli viimasel ajal must kass läbi joosnud. Onu oli vennapojalt õige suured summad laenand, nõnda et maja ja istandik õiguse pärast Kassius Kalhuni

„O d a m e h e“ kirjastusel on ilmund
Oskar Lutsu novell „Harald tegutseb“
Hind 65.—

omandus oli. Võlauskuja lootis võlglaste tütre Luise kosimisega kõik arved õiendada. Noormees märkas, et neiu teda ei armastand. Et ilus onutütar teda ei taha, selle mõttega ei võind kapten sugugi leppida, kes ennast igal pool esimesena tundis ja sellena enda tahtis maksma panna. Ühele alandusele tuli teine juurde. Kalhun tundis vaigistamata viha Dsheraldi kui võitja vastu. Kaptenil oli häbi koloonia daamide ees, iseäranis veel selle ees, keda armastas, sest Luise Pointdekster pidas vastasest ja võitjast rohkem lugu, kui alandatud Kassius Kalhunist. Varju jäänd austaja ei võind sarnast kahekordist alandust unustada ja otsustas vastaselle kättemaksa. Moris, mustangide püüdja, pidi surema, kui mitte ta enese, siis kellegi teise kätte läbi. Tehhases oli võimalik raha eest alati tapja leida, ja raha oli Kalhunist palju.

Niisugune pörgulik plaan valmines haavadest paraneva kapteni pääs. Varsti leidiski ta kohase inimese oma plaanide täitjaks. See oli Miguel Diats, ameti poolest mustangide püüdja ja hobuste parisnik. Kui haavatud Kalhuni pärast duelli tavernist välja viidi, aitas see mees teda kanda, ja mõnest tema ütelsest märkas kapten kohe, et Diats Dsheraldi vihkab. Haige olles mõtles Kalhun kättemaksmise plaani välja, käskis siis Diatsi kutsuda ja hakkas kaugelt ja kavalasti oma plaani teostama. Kalhun ostis Diatsilt mõned hobused ja sarvloomad ja maksis nende eest hästi. Liiguks lasi ta parisnikule tublisti viina anda ja hakkas siis järele pärima, kuidas ta Morisega, kes ka mustangide püüdja on, läbi saab. Kalhunist oli varsti selge, et ta kohase mehe oli leidnud, keda usaldada võib. Mehhiklane vihkas Dsheraldi nõnda, et ta valmis oli teda tappa. Diats ei ütelnud küll, mispärast ta Morisi vihkab, aga üksikuist sõnust paistis ometi, et selleks jälle naisterahvas põhjuseks oli. Mustasilmaline neiu Rio Grande kaldalt oli oma kaaskodumaalase Diatsi tähelepanemata jätnud ja Moris Dsheraldi paremaks pidand.

Keegi ei teadnud, millest kapten Kalhun ja hobuste-parisnik Diats alati räägivad. Majalised panid kapteni ja loomakaupleja iseäralist sõprust imeks. Diats käis õige tihti haiget kapteni vaatamas.

XXIV. Terrassil

Tehhase asunikud tõusevad vara üles. Päevad on sääli nii palavad, et inimesed hommikuti tööd teevad, et kuuma keskpäeva ajal puhata ja mitte päikese palavuse kätte nõrkedada. Pointdeksteri villas tõusti ka juba koidu ajal üles. Kui päike tõusis, tervitasid kirjud linnud teda oma lauluga ja lilled ajasid õied lahti valgustaja poole kummardades. Katuse terrassile ilmus miss Pointdekster, värske kui õis kaste käes ja ilus kui kumav koit ise. Neiu ilusal näol oli muretsev ilme, nagu kerge vari. Neiu oli üks ja vaatas laane kaugusse.

„Võib olla, on ta raskesti või koguni surmavalt haavatud!“ sosistas neiu.

Kellest ta mõtles? Kas Kassius Kalhunist, kes maja alumisel korral sängis lamas? Ei. Tohter ütles eile, et ta pärast enam tarvis karta pole.

„Ma ei tohi kedagi saata ta tervise järele pärimagi!“ mõtles neiu edasi. „Võib olla, ei hoolitse keegi tarvili-selt ta eest?“

Ei ole ka kedagi, kellega talle midagi võiksin saata. Kuhu ometi Seb Stemp on jäänd?“

Nagu lootes Seb Stemp kaugelt tulevat, vaatas Luise laane ja Inge kindluse poole, aga sääli ei olnud kedagi näha. Selle eest paistis teiselt poolt kaks ratsanikku. Üks nendest oli naisterahvas. Näo eest

ära libisend kate lasi mustad silmad ja punakas-pruuni põse nähtavalle tulla. Hooletu sadulas istumine lasi otsustada, et naisterahvas osav ratsutaja. Ta sale keha oli ilus. Naisterahvas vähe taga sõitis teenija muuli seljas ja hoidis korvi.

„Kes see võiks olla?“ mõtles Luise. „Näen teda juba kolmat korda. Mingi asja pärast käib ta kindluses. Nähtavasti on ta mehhiklane ja suuremast soost. Hobuse seljas istub ta isemoodi. Meie pool ei peeta niisugust isteviisi daamile kohaseks ega ilusaks. Mis ta sääli teeb? Ah, mõistan: lassot viskab!“

Pöösastest jooksis hirmund antiloop välja. Võõras daam kihutas talle järele. Öhu sees visises osavasti visatud lasso ja langes loomale kaela. Antiloop kukkus pikali. Naisterahva kaassõitja tõttas rabeleva kitse juurde, pistis ta noaga surnuks ja tõstis tapetud looma muuli selga. Naisterahvas keris lasso kokku, kohendas lehvivat shalli ja sõitis edasi; teenija ratsutas tagant järele.

Kui võõras lassot viskas, tumenes kreooli näokene. Ta tuletas midagi meelde.

„See on tema!“ hüüdis Luise. „Ta pidi minu vanune olema ja sama suur kui mina. Ta elab Rio-Grandes ja sõidab siia Leoni äärde sugulaste poole külla. Kahju, et ma ta nime järele ei pärid. Usun, et ta see on.“

XXV. Saatmata saadetus

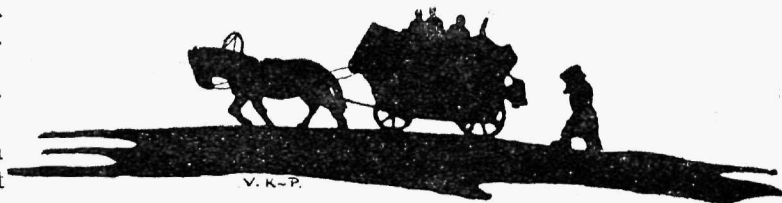
Mehhiklane kadus vaevalt puude taha, kui sääli ratsaniku kuju nähtavalle ilmus. Luise tundis tas kohe Seb Stemp. Miss Pointdekster sai väga rõõmsaks. Seb Stemp teab talle Dsheraldist jutustada ja võib ka ütelda, kes see võõras naisratsanik on, kes vanamehele vastu sõitis.

„Mister Stemp!“ hüüdis neiu, kui Seb Stemp õue sõitis. — „Teid näha rõõmustab mind väga. Ronige ruttu hobuse seljast ja tulge siia terrassile. Silmitsege siit toredat vaadet!“

„Sääli katusel olete te ise igast vaatest ilusam, miss Luise!“ vastas vanamees viisakalt. „Miss, oodake vähe, varsti olen sääli!“

Stemp viis oma hobuse varju alla ja palus vana neegrit Plutot loomale süüa ja juua anda; ise läks ta treppi mööda katuse terrassile. Luise võttis vanamehe ärevusega vastu. Sellest märkas vana kütt kohe, et teda kutsuti siia mitte looduse ilu silmitsema. Neiu võttis küti käiksest kinni, vaatas talle silmi ja küsis rutuga:

„Mis on? Te teate kõik. Kuidas ta tervis? Kas ta haavad kardetavad on?“

Kes loeb „Postimehes“ ilmuvat A. Kivikas'e romaani „Jaanipäev“, lugegu ka sama autori romaani

„Jüripäev“,

mille järjeks õieti „Jaanipäev“ on. „Jüripäev“ on suuremana eesti romanina kohane pühade kingituseks. Saada igast korral. raamatukaupl.

Rahutused Rheinimaal. Natsionalistid Coblenzis Clemenz-platsil separatiste tagaajamas

„Te küsite mister Kalhuni järele?“

„Oh ei! Temast tean kõik. Ma küsin mr. Dsheraldi järele. Ta on küll mu sugulasega riidu läind, ometi ei või ma selle kohta osavõtmatuks jääda, kes kaks korda mind elukardetavast hädaohust on päästnud.“

„Kuul haavas teda päält poolt põlve, aga haav ei ole kardetav. Ta juba paraneb. Lamab veel paar päeva ja tõuseb siis üles. Ta arvas, kui ta laanes ühe tunnigi ratsutada saaks, siis oleks kohe terve. Ma olen samas arvamises, aga tohter ei luba seda.“

„Kus mr. Dsherald põeb?“

„Võõrastemajas, kus nad võitlesid.“

„Ta eest hoolitsetakse halvasti? Võib olla, antakse vähe süüa? Oodake, mr. Stemp, tulen kohe! Te ometi võtate vaevaks talle minu poolt midagi viia?“

Luise läks ja tuli natukese aja pärast suure korviga tagasi.

„Florinda pani siia sahvti ja mõned pudelid karastavat jooki haigelle. Ja nüüd, mr. Stemp, palun teid, ei talle ega kellegile muule ütelda, kes selle on saatnud! Noh, ma tean, et te ei ütle!“

„Mind võite usaldada, miss Luise! Moris Dsherald isegi ei arva ära. Paar korda tuli hotelli teenija, nähtavasti mehhiklane; seegi tõi mr. Dsheraldile korviga midagi. Niisuguse korviga tuli mulle see mees säääl puude taga vastu. Mehega ühes sõitis noor daam. Mees korviga oli vist noore naisterahva teenija.“

Miss Pointdekster ei küsind enam Stempi. Ta teadis nüüd kõik. Keegi siis juba mister Dsheraldi eest hoolitseb. Noor mehhiklane on vist ta mõrsja. Kas juhtus see kogemata või värisesid Luise käed vastu ta tahtmist, aga sel silmapilgul lendas terrassi äärele pandud korv kõige täiega ülevalt alla. Pudelite ja tasside tükid kõlisesid aina.

„Oh õnnetust!“ hüüdis neiu ja püüdis oma ärevust varjata. — „Võib olla, mister Dsherald ei oleks seda ehk tahtnudki. Mul on hää meel, et ta eest hoolt kannakse. Ta on mulle palju hääd teind. Palun teid,

mr. Stemp, ärge haigelle ütelge, et ma ta järele pärsin. Olgu mis on, aga kapten Kalhun on ikka meie sugulane, kellega ta kakles.“

„Ausõna, miss Luise, midagi ei ütle ma temale!“

„Usun teid. Ilm läheb juba palavaks. Kas me ei astuks alla? Säääl annan teile keha kinnitust ja teie armsamat viina keele karastuseks. Läheme!“

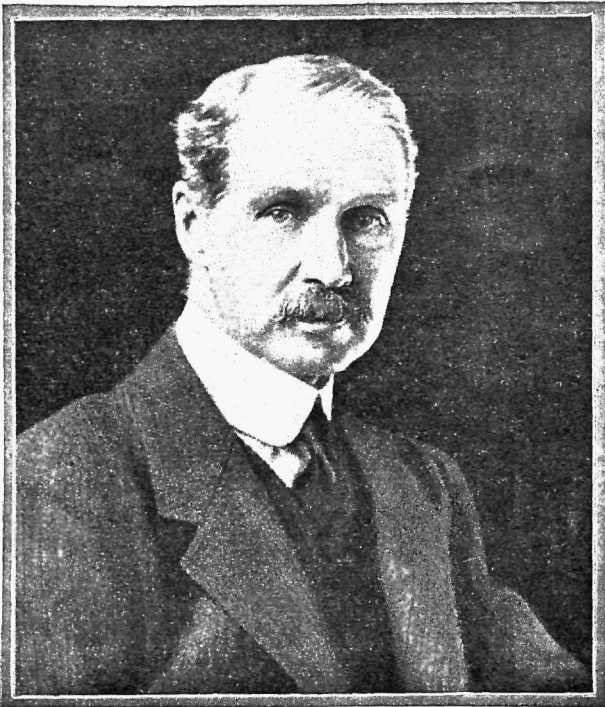
Luise ruttas alla. Säääl jättis ta vana küti üsna pea jumalaga. Seb Stemp jäi viski pudeli seltsi istuma. Neiu tahtis üksi olla. Ta ruttas oma kambrisse, et säääl nuttes südant kergendada. Esimest korda elus tundis Luise armukadedust. Nüüd mõistis neiu, et ta Moris Dsheraldi armastab. Miss Pointdekster oli selles kindel, et mustangide püüdja ilusat ja osavat ratsanikku mehhiklast armastab, kes rohkem ta maitse järele on.

Miss ei tunnud ennast kuskil õigel kohal. Ta lasi oma kirju mära saduldada ja ukse ette tuua, istus ta selga ja sõitis kindluse poole laande ratsutama. Neiu ei eksind omas arvamises. Kindluse pool tuli ratsanik mehhiklane tagasi. Ta sõitis puude vilus, seepärast ei olnud tal tarvis nägu päikese eest shalliga varjata, mis õlgadelle oli vajund. Luise nägi võõra daami ilusat süsimustaist juukseist ümbritset nägu. Mõlemad naisterahvad vahetasid pilgud ja sõitsid teineteisest mööda. Mõlemad vaatasid korruga tagasi, nagu oleks miski neid selleks suundind. Mitte üksi Luise ei teadnud nüüd enesel võistleja olevat; ka ilus mehhiklane oli miss Pointdeksterist midagi sarnast kuulnud.

Luise näokene läks veel kurvemaks.

„See mehhiklane on väga ilus“, mõtles Luise.

„Tema on selleks liig ilus, et tollele mehele ainult sõber olla. Muidugi armastab ta seda iludust, ega ta muidu mu vastu nii külm oleks. Miks armastan teda? Nüüd on mul võimatu teda unustada! Ma võin ennast ta eest ainult kõrvale hoida. Pärast kaksikvõitlust Kassiuse Kalhuniga Moris me majja enam ei tule. Võin temaga ainult juhtumisi kokku puutuda.“

Bonar Law †

tähtis inglise riigimees, end. pääminister ja parempoolsete juht, kes oli üldiselt, ka poliitiliste vastaste seas, väga lugupeetud. Suri 30. okt. k. a.

XXVI. Jälle terrassil

Võimatu on sellest mitte mõelda, keda armastad. Aeg ja kaugus aitavad küll armastuse tunnet vaigistada, aga nad ei keela armastetava pääle mõtlemast ega paranda haiget südant. Luise hakkas veel hiljuti armastama, aga ta armastus oli tugev ja sügav. Julge ja isemeelne neiu oleks vastu isa tahtmist, seltskonna arvamisest hoolimata, Morisile mehele läind.

Esimest korda elus tundis Luise pettumust. Ta tundis enese väga õnnetumana ja lootis, et aeg vähendab südamevalu, et mõistus ja kindel tahtmine aitavad teda enesest jagu saada. Aeg läks oma soodu, aga selle inimese kuju, kes ta hinge rahu rikkus, ei lahkunud tast. Mõnikord arvas Luise, et ta Morisi vihkab ja võiks ta tappa ehk rahulikult vaadata, kui teda tapetakse, ega oleks mitte appi läind. Sarnased mõtted kadusid kohe ja Luise sai aru, et Moris selles süüdlane ei ole. Tema üksi on süüdlane ja peab nüüd üksi kannatama. Luise arvas, et ta Dsheraldi ka siis armastab, kui see tema ja kõigi inimeste vaenlane, isegi Lutsifer ise oleks. Naiste armastus ei hooli tihti moraalist midagi. Nad võivad armastada inimest, keda nad vihkavad ja isegi põlgavad. Luise ei võind Morist ei vihata ega põlata, vaid tahtis selle kohta erapooletu olla, mis aga korda ei läind. Tundide kaupa istus miss terrassil ja vahtis teele, kust ta Dsheraldi lootis näha. Neiu oli kindlasti töötand ennast Dsheraldi eest kõrvale hoida, ometi käis ta iga päev preiisse ja külla ratsutamas, et Morisiga siiski kokku juhtuda.

Luise sai teada, et võistleja nimi on Isidoora Kovarubio de los Ljanos; ta rikkal isal on suur istandik Rio Grande ääres; ilus daam on külalisena oma onu juures, kelle mõisa piirid Pointdeksteri maa piiridega kokku puutuvad. Ilus Isidoora olla ekstsentriline¹⁾,

1) Teistest iseäraline, imelikkude, veidrate tujudega.

mõistvat osavasti lassot visata ja metsikuid hobuseid taltsutada. Luise arvates peaks just niisugune neiu Dsheraldile meeldima.

Mehhiklane jättis kindlusse sõidud järele. Sellest järeldas Luise, et Moris on paranend. Ükskord vaatas Luise terrassil harjund kombe järele laande ja nägi sää! Dsheraldi. Ta sõitis tasa ja hoidis ennast ettevaatlikult sadulas. Üks käsi oli tal kinni seotud; ta nägu oli õige kahvatu. Dsheraldi nähes langes Luise kiljatades toolile. Teda ei ehmataud mitte Dsheraldi haiglane välimus, vaid see mõte, et Moris nüüd Isidoora poole sõidab. Dsherald sõitis maja vastu kasvava tukani, peatas sää! ja vahtis õige kaua Pointdeksterite maja poole. Nõrk lootus ärkas Luise südames; võib olla, mäletab ta veel mind! See mõte kestis ainult ühe minuti. Dsherald sõitis jõe äärt mööda alla ja kadus põõsastesse. Tunni aja pärast sõitis Moris jälle tagasi. Selle ajaga jõudis ta küll Isidoora pool ära käia, päälegi kui see talle kokkurääkimise järele laande vastu sõitis. Pointdeksteri majast mööda sõites pidas Dsherald jälle hobuse kinni ja vaatas kaua maja poole. Kas see ei ole pilkamiseks? Miks ta mind ometi piinab? Natukese aja eest musutas ta Isidoorat Kovarubio de los Ljanost ja nüüd vahib siia minu üle naerdes!

XXVII. Ma armastan teid

Järgmisel päeval oli Luise jälle terrassil oma harilikul kohal ja nägi laanes tuttavat ratsanikku. Ta sõitis jälle maja vastu olevate puude juurde, jäi seisma ja vahtis kaua maja poole. Luise hoidis enese balustraadi varju. Dsherald kadus jälle jõe äärde põõsastesse, nagu eilegi. Miss Pointdekster oli kindel selles, et Dsherald jälle Isidoorale vastu sõidab, ja tahtis oma arvamist proovida. Veerand tunni pärast kadus Luise oma kirju hobusega samade põõsaste vahele, kuhu Moris Dsheraldgi. Luise lasi enese sõites hobuse kaela najale, arvates, et ta nõnda rohkem nägematuks jääb. Ta kübara suled jäid vahetevahel puokstesse kinni. Miss sõitis ühe künka otsa. Siit oli Isidoora onu don Silvio Martinietsi maja näha. Orus oli ka teisi maju. Luise ei näind kuskil tee pääl ratsanikku. Ta läks vist don Silvio majja? Võib olla, sõitis Isidoora Dsheraldile vastu ja nad on nüüd kahekesi kuskil metsas. Kui Luise niisuguseid mõtteid mõlgutas, kuulis ta korraga hobuse astumist. Metsast sõitis Moris Dsherald. Ta oli üksi ega millestki võind järeldada, et ta jälle nägemiselt kellegi poolt tuli. Luise ei saand eest ära minna. Ta hobu teretas hirnatusega tuttavat seltsimeest.

„Tere, miss Pointdekster!“ ütles Dsherald. „Üksi? Tean, te armastate üksi ratsutada.“

„Nagu teiegi, kui ma ei eksi. Võib olla, ei ole te üksi?“

„Jah, nüüd ratsutan ma häameelega üksi. Elan nüüd hotellis; igasugune müra on mulle vastumeelt. Et puhkust leida, sõidan siia akaatsiatukka. Eks ole ilus siin akaatsiate vilus?“

„Te teate seda paremini; te sõidate sagedamini siia.“

„Sõitsin siia ainult kaks korda. Kuidas te, miss Pointdekster, teate, et ma siin käin?“

„Istun tihti katuse terrassil; sää! on kõik selgesti näha.“

Dsherald punastas mäletades, et ta maja vastu seisma jäi ja kaua sinna poole vahtis. Luise seletas nooremehe segadust omal viisil.

„Säält nägin ka, kuidas üks noor leedi preeris jahti pidas ja antiloobile osavasti lasso kaela viskas. Mäletasin, et te mulle temast ükskord kõnelesite.“

„Isidoora?“

„Isidoora“.

„Tõsi, oli hiljuti siin.“

„Ja oli teie vastu väga häa, mister Dsherald?“

„Jah, ta oli minule häa, aga mul ei olnud võimalik teda selle eest tänada. Ehk ta küll mu sõber on, ometi ei tulnud ta Oberdorferi hotelli sisse mind vaatama.“

„Ta arvas paremaks teid siin akaatsiate vilus näha saada?“

„Ma ei ole teda mitu kuud näind ega saa teda kaua näha, sest ta sõitis ära oma isa juurde Rio Grande äärde. Ma tean, et ta siin oli, sellest et ta mulle hotelli korviga söögipoolist ja viina saatis, millele kirjakese juurde lisas. Donna Isidoora on minule tänulik väikese abi eest, mis temale kord võisin pakkuda.“

„Mis abi see oli, mister Dsherald?“

„Ühel jalutuskäigul asusid joounud indiaanlased ta ümber. Ma tõiin ta sellest vastikust seltskonnast välja.“

„Ja seda nimetate väikeseks abiks! Olete liig alandlik. Kui keegi minule nii suurt abi oleks annud, ma oleksin...“

„Mis oleksite te temale teind?“ küsis Moris.

„Oleksin seda inimest armastama hakand.“

„Siis annaksin pool oma elu selle eest, et te indiaanlaste kätte satuksite ja mina teid nende käest võiksin päästa!“

„Kas te naljatate, mister Dsherald? Mina ei ole aps. Rääkige tõtt!“

„Ma räägin tõtt!“

Luise Pointdekster kummardas üle sadula ja andis Dsheraldille suud.

[Haige diktaator. Värskem ülesvõte Leeninist

„Tehke minuga, mis tahate. Ma armastan teid! Ma armastan teid!“ ütles Luise.

XXVIII. Keeldud lõbu

Kui kolonistid Tehhasesse hakkasid rändama, tuli neil esiti maa päriselanikkudega võidelda. Metsikud indiaanlased kippusid tihti asunikude kallale ja riisusid nende elukohad paljaks. Pärast pikka vaheaega hakkas metsikute suguharude seas jälle käärimine. Jutud sellest ulatasid ka Pointdeksteri perekonda, aga sääli ei antud neile suuremat tähtsust. Maja seinad olid nii tugevasti ehitatud, et nad kindlust meelde tuletasid. Ärevad jutud hakkasid pika päale majalisigi erutama.

Ükskord istus kõik pere lauas. Ka terveks saand kapten Kalhun oli teiste seas. Korraga toodi mr. Vudlei Pointdeksterile kiri. See oli majorilt, kindluse komandandilt. Major teatas plantaatorille, et indiaanlased nähtavasti valmistavad endid sõja vastu. Jooosik, omaste hulgast ära tulnud seminoolide päälük „Metskass“ teatab, ta olla näind, kuidas komantshei suguharu sõjantantsu olla tantsind, mida harilikult enne sõjakäiku tehakse. Mitmed suguharud on Tehhast mööda rõöv-salkadena laiali läind ja mõtlevat riisuma ja tapma hakata.

„Kas äraandjat ja jooksikut võib uskuda?“ ütles Luise. „Metskass“ on valgete vastu niisama vänu-line, kui oma kaashõimlaste punanahksete vastugi.“

„See on tõsi. Nõnda arvab majori“, ütles isa.

„Major usub, et jooksik indiaanlane kohe komantshide juurde tagasi läheb, kui see temale kasulik on. Tuleb siiski ette vaadata. Usume, et me läheduses veel komantshe ega seminoole näha ei ole.“

Jutt katkes vana Pompeiuse ilmumisel, kes missile teatas, et kirju mära on sadulas ja ootab ukse ees.

„Kas jalutusele sõidada?“ küsis isa. „Kas üksi?“ Luise, parem ära sõida!“

„Miks? Olen sagedasti üksi sõitnud.“

„Minu arvates liig sagedasti.“

Neiu punastas nende sõnade järele. Ta ei teadnud, mis mõtteline tähendus neis oli.

„Kui arvad, isa, siis ma ei sõida. Hirmus igav on üksi kodus istuda, kui te kõik igaüks omas toas tööl istute. Ma ei teadnud, et Tehhases mind nii igav põli ootas.“

„Ma ei keela sind sõitmast; räägin ainult, ära üksi sõida. Ratsuta Henri või Kassiusse kaasas. Mul on selleks omad põhjused.“

„Missugused?“ küsis Luise ega jõudnud ennast tagasi hoida, mida ta kohe kahetses.

„Kas majori hoiatused ei ole küllalt mõjuvad põhjused?“ ütles isa eest ära puigeldes. — „Pea meeles, et me siin ei ela mitte Luisiaanas, kus naisterahvas kartmata võib sõita, kuhu iganes tahab. Tehhases võivad igal sammul indiaanlased vastu juhtuda.“

„Ma ei sõida millalgi kodust kaugemale, kui viis penikoormat.“

„Viis penikoormat!“ hüüdis Kalhun. „Kas arvate, et viie penikoorma kaugusel julgem on, kui saja taga? Vudleil on õigus, te ei pea üksi sõitma.“

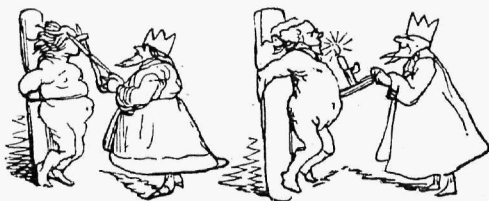
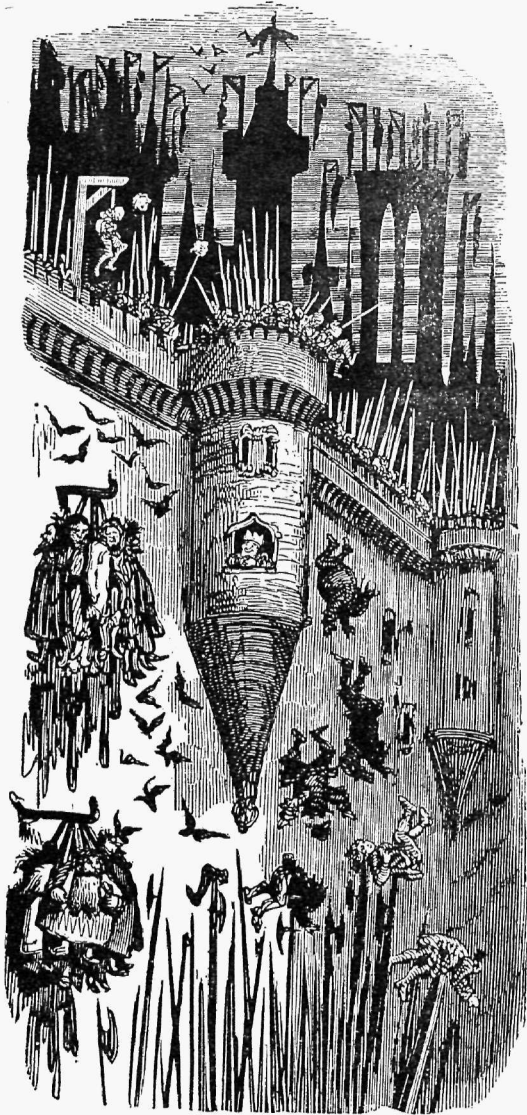
Haruldane päevapilt Leenin kolme-aastasena

(Järgneb)

Gustave Doré: Püha Venemaa

7. järg

Läheneme aastale 1561. Ivan jääb vanemaks ja taltsamaks. Tema lõbusused muutuvad selle järele ka vastavalt.

Kohane raamat jõululauale
ja kingituseks vabadussõjast osavõtjatele:

Viru väerind vabadussõjas

Kirjutand A. Vaga. / P. Areni kaas. / „Odamehe“ kirjastus. / Hind 160.—

Saada igast korrallikkust raamatukauplusest

Walter Pohlak & K^o Võrus

Jüri tän. nr. 21

TRÜKIKODA

Kõige uuemate masinatega ja moodsamate kirjadega sissesäetud tööstus valmistab kõik trükitööd eraisikutele, ametiasutustele, kaubandus- ning tööstus-ettevõtetele.

Puhas ja maitserikas töö = Rutuline ja korralik teenimine

Meie lugejatele

Järgmine „Odamehe“ number ilmub jõulualbumina õige mitmekesise pühadekohase sisuga ja pildirikkana.

Püramiid-ülesanne

1. Toon	4. Linnaosa
2. Ülem asi elus	5. Algus
3. Koit	6. Endine ajaleht

Punktide asemele tulevad tähed asetada. Igale järgnevale reale võib üht uut tähte juurde võtta, mille juures varem esinenuid võib järjekorras ümberpaigutada. Punktide ridadel on järgmised tähendused:

Ülesannete lahendused

„Od.“ nr. 8 (12) silbi-ülesandes moodustavad enne esimesed ja siis kolmandad tähed ülevalt alla loetuna hüüdsõna „Ärge tapke inimest“. Järgmistest sõnadest:

1. Äke,	5. Tamerlan,
2. Reisija,	6. Aseri,
3. Gondel,	7. Pussitaja,
4. Erilane,	8. Kutsikas.

*

Vastutav toimetaja ja väljaandja Carl Sarap. — Trükitud K.-Ü. „Postimehe“ trükikojas, Tartus

J. KUULBERG: Laste sõber Aabits ja lugemik

Illustreerind kunstnik R. Kivit, keeleliselt redigeerind mag. Joh. Aavik; pedagoogiliste ning metoodiliste näpunäidetega kaasa aidand Tartu õpetajate seminaari direktor J. Tork. Väljaannud kirjastus „Odamees“ 1923 a. 31 neljavärvilist kivitrukkipilti ja 39 ühevärvilist pilti. Hind 120.—

„Laste sõber“ on kõige kaunim ja kohasem jõuluringitus lastele!

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A./S. paberil
Tartu ladu — Kүүtri tän. 5, kõnetraat 4-77

„Od.“ nr. 8 (12) hobuhüppe ülesandes on peidetud J. Semperi värs luuletuskogust „Jäljed liival“:

Ma olen

August Gailit
pikk, pikk poogen
saatana viulile,
millest kuuled
mörki mürgist
melodiid.
Ärgu arvatagu
aga, nagu
inimestest ma ei
hooliks:
Seks, et mängi
heledamat viit,
tarvitan neid
kanifooliks.

Kirjavastused

- A. P. Tall-s. Täname saadetuse eest.
J. M. T-s. Hoiame tagavaraks. Avaldame vastaval „hooajal“.
H. M. T-s. „Meeleolud“ pole meile.
O. K. P-s. Palume. Originaalid saadame rikumatult tagasi.

Toimetusele saadetud kirjandus

- M. Pöder: Bob Ellerhein. Uudisjutt. 144 lhk. H. 150.—, „Noor-Eesti“ kirjastus.
L. A. Sakketti: Solfeggio võtmetes. 61 lhk.
F. V. Mikkelsaar: Geomeetria alg- ja täienduskoolidele. Kordamis- ning täienduskursus VI, VII ja VIII õppeaastale. II pool 81—192 lhk. H. 100.—, „Odamehe“ kirjastus.
F. V. Mikkelsaar: Geomeetria alg- ja täienduskoolidele. Kordamis- ning täienduskursus VI, VII ja VIII õppeaastale. Tervikuna 192 lhk. H. 160.—, „Odamehe“ kirjastus.
F. V. Mikkelsaar: Geomeetria algkoolidele. II osa, III trükk. 68 lhk. H. 65.—, „Odamehe“ kirjastus.

„Odamehe“ üksik number maksab 40 marka, mille tõttu on „Odamees“ võrdlemisi kõige odavam eesti ajakiri

ILMUMAS:

1) Fr. Puusepp: **Keelelised harjutused** õige-kirja õppimiseks koolidele ja iseõppijale. 3., 4., 5. ja 6. õppeastale. harjutust. H. 100.— II trükk. Esimene trükk müüdi 3 nädala jooksul läbi.

2) Fr. Puusepp: **Keelelised harjutused ühes kirjasäädmise õpetusega.** Piltidega. 1. ja 2. õppeastale.

„ODAMEES“

Kooliõpilastele

igasuguseid kooliraamatuid
ja koolitarbeid

soovitab

„Odamehe“ raamatukauplus

Tartus, Promenaad 7-a

Hooaja kaubad suures väljavalikus

Hinnad mõõdukad

„Maja, kus Juhan Liiv „Varju“ kirjutas“

(Tartus, Hetseli tän. 3) ilmus „Odamehes“ nr. 5 (9)
Saada rmkplustest ja otse talitusest.

„Hull lugu naisega: hommikul norib raha, lõunal norib raha ja õhtul norib raha!“

„Kallis aeg, mis teeb ta siis nii palju rahaga?“

„Ei tea, — ma ei anna talle pennigi!“

„Odamees“ nr. 8 (12) sisu: Aino Kallas (1 pildiga). / Soome keskaja kirikud. Eerik Laid (6 pildiga). / J. W. Jannsen, väljamaa ja väljamaalased ning viimaste mõju tema ilmavaate pääle. A. Tammann. Tartu 40 aastat tagasi. II seeria (4 pildiga). / Sensatsiooniline rahavõltsimine Tartus 1832 a. kohtuprotsessi aktide järele. A. Hasselblatt (1 pildiga). / Tootsi lood. Äripäev. Oskar Luts (1 pildiga). / Jutt värvilistest tütardest ja nende rüütlistest (1 pildiga). / Päata ratsanik. Järg. / Indiaani-romaanide kangelased tõelises elus (5 pildiga). / Kallis liha (2 pildiga). / Püha Venemaa (6 pildiga). / Meie lugejatele. / Ülesanded. / Kirjavastused. / Toimetusele saadetud kirjandus. / Pääle selle pildid: Punakaart 1905 a. — Tähtvere vaestemaja 1900 a. — Mässud Saksamaal. — Nälgiv Saksamaa. — Saksamaa ime. — Venemaa ime. — Ameerika ime jne.

Kindlaks raha mahutamise kohaks on kuldfrangiga kindlustatud ja 8% kandvad

Eesti Hüpoteegipanga pantlehed,

millede kapitali ja protsentide maksmise lähemad tingimused Rahaministri poolt Riigi Teatajas nr. 135/136 lhk. 920 a. 1923 on avaldatud.

Rahaministri määruse järele 10. oktoobrist s. a. nr. 1672 (v. Riigi Teat. nr. 126) on riiklistel asutustel lubatud neid pantlehti vastu võtta valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tõllimaksu kindlustuseks, nende hinnaks arvates 95% nimeshinnast.

Pantlehti müüb **EESTI PANK** ja **EESTI HÜPOTEEGIPANK**.
Tellimisi nende pääle võtavad vastu pääle RIIGIPANGA osakondade **TARTUS KAUBA PANK** ja **TALLINNAS KREDIIT-PANK**.

Lepik & Saare

(ühend. Lepik-Postimees ja A. & O. Saar)

Raamatu- ja kirjutusmaterjali kauplus,
„Päevalehe“ ja „Postimehe“ abitalitus,
trükikoda, köitmiskoda ja Eesti Seemnevilja ühisuse Valga osakond
Valk-Eesti, Pihkva tän. 5, telef. 64

„Autogen“

Metallide keetmise töökoda
Joh. Tatsi, Tallinnas

Laboratooriumi tän. 15. Aida tän. 9.

Telefon nr. 16-17.

Autogeenilisel teel keedetakse kokku igasuguses vormis ning moodus kõiksuguseid katkiläinuid masina osasid, igasüsteemilisi tsilindreid, veepumpasid, aurukatlaid, aurukütteid kurbel, võllid, hambarattaid jne.

Tehakse: kõiksugu mehaanika töid.

Georg Graf'i

laialt tuntud Raamatupidamise
kursused — kirjateel

Põhjalik prakt. õpet. liht-, itaalia- ja ameerika süst. raamatupid., kaub. rehkend. ning kaub. kirjavahetuses.

Õppeviis on kolmeaastase kogemuse järele näidanud, et ta kõigile arusaadav on ja raamatupidamise oskuse annab,

mis tunnistavad sajad tänukirjad ja rahulolemise avaldused õpilaste kogude kui ka üksikute õpilaste poolt.

Õppekava tingimised saadetakse 15 mk. postmargi vastu esimesel nõudmisel vältja

Kursuste adress:

G. Graf, Tartus, postk. Nr. 56
Suusõnalised 3 kuu kursused Poe tän. 9, k. 8

Raamatukogudele

soovitab „Odamees“ paremat kirjandust:

Algupärane ilukirjandus

- H. Adamson: **Mulgimaa**. Kirjanduslikkude ajakirjade läbi tuntud luuletaja ainus luuletuskogu, Hind 30. — ja 15. —
- A. Alle: **Carmina barbata** (Habemikud laulud). Luuletuskogu. Hind 75. —
- A. Alle: **Üksinduse saartele**. Luuletuskogu. Hind 100. —
- A. Gailit: **Klounid ja faunid**. Följetoone kogu. Sisaldab rohkesti pilte; karikatuure ja kirjanikkude käekirjanäiteid. Ainus sarnane raamat eesti kirjanduses. H. 180. — ja 120. —
- A. Kallas: **Kui pisarad kõnelevad**. Religioos-filosoofiline teos. Parema raamat sellelaadilises eesti kirjanduses. H. 100. —
- A. Kivikas (M. Karus): **Sookaelad**. Külajutud. Noorema põlve anderikkama kirjaniku esimene ja rohkesti kiitvat arustust teenind teos. H. 40. —
- A. Kivikas: **Jürpäev**. Romaan külaelust, meie lähemast minevikust. Autori suurem teos. H. 250. —
- A. Kivikas: **Ristimine tulega**. Romaan meie vabadussõjast. H. 200. —
- A. Kivikas: **Verimust**. Novellid meie vabadussõjast. H. 150. — ja 100. —
- A. Kivikas: **Verine väits**. Novell. H. 50. —
- O. Luts: **Harald tegutseb**. H. 65. —
- M. Metsanurt: **Epp**. Novell. H. 40. —
- G. Rappo: **Uks lahti!** Komöödia. H. 40. —
- K. Rumor (Ast): **Tuled sügisõds**. Novellikogu. H. 75. —
- J. Semper: **Jäljed liival**. H. 50. —
- J. Semper: **Pierrot**. H. 50. — ja 40. — „Jäljed liival“ ja „Pierrot“ on autori paremad luuletuskogud.
- A. Tassa: **Nõiasõrmus**. Fantastiliste novellide kogu. H. 75. —
- F. Tuglas: **Maailma lõpus**. Novell. H. 100. — Aroustajailt Tuglase paremaks teoseks nimetatud.
- F. Tuglas: **Jumala saar**. Novell. H. 75. —
- M. Under: **Eelõitseng**. Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Amores**. Armastuslaulud. H. 50. —
- H. Visnapuu: **Jumalaga, Ene!** Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Talihari**. Luuletuskogu. H. 100. —

Tõlkeilukirjandus

- C. Doyle: **Prof. Baumgarten**. Naljajutt. H. 15. —
- N. Jeoreinov: **Lõbus surm**. Näidend. H. 100. — ja 75. —
- A. Lichtenberger: **Mu väike Trott**. Romaan. H. 75. —
- J. London: **Juhtumised inimesesõjate saarel I—III**. Romaan. H. kokku 75. —
- J. London: **Kahe nädala mees**. Novell. H. 20. —
- M. Read: **Valge kinnas**. Romaan. H. 75. —
- J. H. Rosny: **Kolesuur koobasmaa**. Fantastiline novell. H. 35. —
- O. Wilde: **Känterõilli tont**. Öudusejutt. H. 30. —
- O. Wilde: **Salome**. Draama. H. 60. —

Loodusteadus

- H. Bekker ja A. Audova: **Andmed Pühajärve uurimisest**. Suur teos rohkete ilustustega, tabelitega ja mitmevärvil. kaartidega. Ainus sellelaadiline teos eesti kirjanduses. H. 160. —
- H. Bekker: **Paeseina profiil Martsal**. H. 15. —
- A. Audova: **Järve taimed**. Piltidega. H. 30. —
- M. Univer: **Bioloogia**. H. 75. —

Lastekirjandus

- J. Kuulberg: **Laste sõber**. Mitmevärviliste kivoitruki piltidega. H. 120. —
- A. Kivikas; Nõuandja. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- A. Kivikas: **Lumimemm**. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- K. A. Hindrey: **Loomade mäss**. H. 75. —
- Kullaketrajad**. Muinasjutt piltidega. H. 75. —
- Kuida seitse rätseppa Türgi sõtta läks**. Muinasjutt piltidega. H. 15. —
- Põhjakaru**. H. 10. —
- Sõnakuulmata Zeppelin**. H. 12.

Kirjandus. Kunst. Keel

- F. Tuglas: **A. H. Tammsaare**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Arthur Valdes**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Henrik Jbsen**. Essee. H. 50. — ja 30. —
- F. Tuglas: **William Shakespeare**. H. 75. — ja 60. —
- F. Tuglas: **Eesti uue ilukirjandus**. H. 75. — ja 60. —
- R. Griwing ja P. Iloes: **Kirikumuusika**. H. 100. —
- J. Aavik: **Muusikalised kirjad**. H. 75. —
- P. Grünfeldt: **Mälestused Juhani Liivist**. H. 40. — ja 30. —
- N. Kulbin: **Kubism**. H. 30. —
- E. Neumann: **Esteetika**. H. 160. —
- J. Semper: **Näokatted**. Artiklite kogu kirjanduse ja kunsti üle. H. 150. — ja 125. —
- O. Looits: **Eesti keele grammatika**. Eesti õigekeelsuse käsiraamat. H. 250. —
- A. Kivikas: **Maha lüüriline shokolaad**. H. 20. —
- „Veljesto“: **Mõtteid valmivast intelligentsist**. Koguteos. H. 250. —

Eesti ajalugu

- H. Kruus: **Saksa okkupatsioon Eestis**. H. 150. —
- H. Kruus: **Jaani Tõnisson**. H. 90. —
- A. Vaga: **Viru väerind vabadussõjas**. H. 160. —
- R. Kangroopool: **Balti saksluse viimised vägimehed**. H. 65. —
- A. Kruusberg: **A. Grenzsteini võitlus Jaani Tõnissoniga**. H. 75. —
- A. Kruusberg: **Venestamise tulekul**. H. 60. —
- A. Kruusberg: **Revisjoni tulekul**. H. 75. —
- R. Roht: **Julius Kuperjanovi elulugu**. H. 20. —

Koguteosed

- Siuru II**. Album. H. 150. —
- Siuru III**. Album. H. 150. —
- Looming**. Album. H. 100. —
- Mõtteid valmivast intelligentsist**. Koguteos meie rahvuskultuuriliste küsimuste üle. H. 250. —
- Ilo I—XII**. H. 735. —
- Odamees**. Toim. F. Tuglas. H. 50. —
- Odamees**. Toim. A. Alle. H. 50. —
- Odamees**. Nr. Nr. 1—10 à 40. —

Mitmesugust

- Kirjanikkude palgaküsimus**. H. 20. —
- Koolimajade põhikavandid**. H. 100. —
- Taimed ja õpetus**. H. 30. —